

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובכ"א

סעודה שלישית

יתרו תשי"ז (חלק ג)

דרוש התעוררות מוסר לימי השוכבי"ם

אם שמעו תשמעו בקלי, ושמרתם את בריתי

• שמירת הקרית צריך לזהר בו בתמידות ואף במחשבה, ומיד בתחלת ההרהור, ועוד מימי קטנותו • שמירת המחשבה מהרהור נגד האמונה השלימה צריך להיות בתמידות • שבת צריך הכנה בכל השבוע, ואם לאו אין מרגישין טעם קדושת השבת • אור החיים הק': והייתם לי 'סגולה' מכל העמים, להמשיך ניצוצי הקדושה, כדוגמת סגולת אבן השואבת • אהבת שלום: ברגע קטן, אם מקטין בעיניו איבוד זמן אפילו של רגע, אזי עזבתו • ג' מיני גליות: בין העמים, בין רשעי ישראל, ואצל עצמו • בינה לעתים: כי לא לנצח ישכח אביון, אבל תקנת עניים, האופן שהוא מצייר לעצמו הישועה, זה תאבד לעד • עניני תורה ויהדות יש לעשות מיד, ולא לאחרו • שומר עמו ישראל לעד, דאם משמרין עצמן מלמטה כפי שבידינו, הקב"ה שומר מלמעלה •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ו לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדש

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע Copyright ©

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | אויטאמאטיש דורך קרעדיט קארד: 845-366-2793 #1700

32 מינוט מתוך 84 זייער קלאָר ★★★★★

לשון קדש - קונטרס רצא (חלק ג)

לשון קדשו:

קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-2223419
79 → 2 → 2 → 5 → 17.3

ארץ ישראל: 072-3275205
ענגלאנד: 0330-350-3110
פּעקס: 718-650-2970

929-522-1515

דרוק 1 דערנאך 819 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר הערות דרוק 3

♦ ברכת מזל טוב ♦

הרה"ר יושע קארן הי"ו
לאירוסים בתו - עב"ג החתן מנחם ז"ל
בן הרה"ר נחמן רייך הי"ו

הרה"ג ר' יושע נחמן בערגער שליט"א
וחתנו הרב יואל פריעדמאן שליט"א
לאירוסים נכדתו-בתו - עב"ג החתן שמשון נ"י
בן הרב יצחק אייזיק גליק שליט"א

הרה"ר ברוך פעדער הי"ו
לנישואי בנו החתן שמעון נ"י - עב"ג בת
הרה"ר חיים שלום לעפקאוויטש הי"ו

הרה"ר שלמה זלמן האלצער הי"ו
לנישואי בתו - עב"ג החתן ישעי' נ"י בן
הרה"ר יואל ברוין הי"ו (בן אברהם משה)

♦ יהם יעלו לזכרון ♦

הרה"ח הנכבד, השכים והעריב להגות בתורה,
גמל חסד בגופו וממונו, ודרכה פעלים לתורה ולתעודה
רבי חיים שמואל מאיר ז"ל
ב"ר יצחק פינחס ז"ל וואלהענדלער
מק"ק קראקא - נפטר כ"ב שבט תשע"ב

הרבני הנגיד החסיד המפואר, איש החסד וכביר המעש
לתורה וליראה, מגדולי תלמידי דאורייתא, פור נתן לאביונים,
בנה והקים עולמות של תורה, וזה לעמוד לימין רביה"ק ז"ע
רבי שלום צבי ז"ל בערגער
בן הרה"ח ר' אליקים געציל ז"ל
נפטר י"ט שבט תשס"ג

הרה"ח הישיש, יר"ש מרבים, התמיד בתורה יומם ולילה, מרבין תורה
לצאן קדשים והכנים בלבבם אמונה טהורה, תלמיד מובהק מרביה"ק ז"ע
בעיר קראלי יצ"ו

רבי חנני' יו"ט (ליפא) ז"ל יאקאבאוויטש
בן הרה"ח ר' מנחם ז"ל
נפטר י"ט שבט תשס"ט

האשה החשובה צנועה וחסודה

מרת תאנא ע"ה ברוין

בת הרה"ח ר' משה צבי ז"ל

אשת הרה"ח ר' חנני' יו"ט ליפא ז"ל
נפטרה כ"ג שבט תשע"ז

האשה החשובה והצנועה, בימי המלחמה סבלה הרבה
ועמדה איתן באמונתה, והקימה ביתה בדרכי אבותיה,
יגיע כפיה כי תאכל לעוור לבעלה בהרבעת התורה

מרת חיה ע"ה וואלמער

בת הרה"ר צבי ז"ל - נפטרה כ"ג שבט תש"פ

אשת הרה"ח ר' חיים ארי' ז"ל

האשה החשובה מרת

רחל ע"ה שווארץ

ב"ר שלמה הכהן ז"ל הי"ד נסאמבאר

אשת הרה"ח ר' דוד ז"ל

נפטרה כ"ב שבט תשע"ב

האשה החשובה מרת

שרה נאלדא ע"ה פאלאטשעק

ב"ר צבי ישכר דוב ז"ל

אשת הרה"ח ר' נפתלי צבי ז"ל

נפטרה כ"ד מכת תשס"ה

הרב החסיד רבי

מנחם מענדל ז"ל

נאלדבערגער

ב"ר ישראל שלום ז"ל

נפטר י"ט שבט תשפ"ה

הרה"ח רבי משה אפרים ב"ר ארי' ז"ל הערשקאוויטש - וונתו מרת שפרה יענמא ע"ה ב"ר משה יודא ז"ל

מרת חיה רבורה ע"ה ב"ר מאיר ז"ל וויינשטאק

KolSatmar.com

כא

קושיות ודקדוקים בפרשת בחדש השלישי

וועל מיר צוקומען צום ענין [פון מתן תורה].

ווייטער שטייט - 'פאר' מתן תורה - ומשה עלה אל האלקים, ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר, כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל. אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים, ואשא אתכם על כנפי נשרים, ואביא אתכם אלי. ועתה אם שמוע תשמעו בקלי, ושמרתם את בריתי, והייתם לי סגלה מפל העמים כי לי כל הארץ. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל.

כב

קושיא ח

בפסוק 'ועתה' אם שמוע תשמעו בקלי, יש להבין דיוק ויתור הלשון 'ועתה'.

ח) לכאורה וואס איז דער [לשון] 'ועתה' אם שמוע תשמעו בקלי.

וואס איז דער ועתה, פרעגט מען דאך.

[דהיה סגי לומר] אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים וגו' ואביא אתכם אלי, 'ואם' שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה. וואס איז דער ועתה.

כג

קושיא ט

להבין כוונת אומרו ושמרתם את בריתי, דהלא כבר הוכיח

אם שמוע תשמעו בקלי, שבוה כבר נכלל שמירת התורה כולה

[גם יש להבין כוונת אומרו] ושמרתם את בריתי.

[שהרי כבר אמר] אם שמוע תשמעו בקלי [שנכלל בזה שמירת כל התורה], און עקסטער

שטייט ושמרתם את בריתי.

כד

ובמכילתא דרשו זה על שמירת ברית המילה, או ברית הרחקת עבודה זרה, או על ברית השבת

אין די מכילתא* איז א פלוגתא [לתרץ זה].

איינער זאגט ושמרתם את בריתי, זה מילה, ברית המילה^ב.

איינ מאן דאמר זאגט זה עבודה זרה, [וואס] ס'איז געווען א בריתת ברית [דערויף].

* במכילתא דרשב"י בפרשתן: ושמרתם את בריתי, רבי אליעזר אומר זו ברית מילה, רבי עקיבא אומר זו ברית שבת, וחכמים אומרים זו ברית עבודה זרה.

ובמכילתא דרבי ישמעאל [שהוא סתם מכילתא] [בחדש פרשה ב]: ושמרתם את בריתי, רבי אליעזר אומר זה

ברית שבת, רבי עקיבא אומר זה ברית מילה, ועבודה זרית. (ומוחלפת שיטת ר"א ור"ע במכילתא דרשב"י, וגם הם ב' דיעות, ולא ג' דיעות).

ויעיין עוד במדרש אגדת בראשית (סוף פרק יז): שאל אגריפס המלך את רבי אליעזר הגדול, אמר לו ואם

חביבה מילה לפני הקב"ה, למה לא כתובה במתן תורה עם עשרת הדברות וכו'. אמר לו רבי אליעזר, אתה אמרת

לי שאתה יודע לקרות את התורה, והרי אין אתה יודע, אמרו לו טול והסתכל שעד שלא נתן הקב"ה את התורה

נתן להם את המילה, ומניין, שנאמר בחדש השלישי וגו' ומשה עלה וגו' אתם ראיתם וגו' ועתה אם שמוע וגו' ושמרתם את בריתי, זו ברית מילה. וכן שנה רבי אליעזר, ושמרתם את בריתי, זו ברית מילה, ורבי עקיבא אומר

זו שבת, לכך נאמר (ירמי' לג, כה) אם לא בריתי יומם ולילה [חקות שמים וארץ לא שמת]. (והוא כשיטת המכילתא

דרשב"י).

^ב כשם שנאמר בברית מילה (לך יז, יז) ונקמתי את בריתי ביני ובינך וביני ורעך אתרץ, ועוד הרבה פסוקים כאלו,

וכמבואר במשנה נדרים (לא): ד"ג בריתות נכרתו על המילה, ופירשו המפרשים ד"ג פעמים נאמר לשון ברית

בפרשת מילה הנאמר לאברהם.

און איינער זאגט זעה השבֿת, [דכתיב בה] כִּי אוֹת הִיא בִּינִי וּבִינֵיכֶם³ (תשא לא, יג).

כה

וכלל הפירושים צריך ביאור דכיון שכבר הזהיר על כל התורה, וכמו שבאמת נצרך שמירת התורה כולה לזכות והבטחה של והייתם לי סגלה מפל העמים וגו', שבהמשך הפסוקים, אם כן למה לו לפרוש אלו הג' מצות דייקא, לכל חד כאית ליה

ט) לכאורה וואָס איז עפעס די פֿלוגתא, פון דעם זעט דאָך אויס אַז די רעדע איז נאָר פון מילה, אָדער פון שבת, [אָדער] פון עבודה זרה, פון אַן איינצעלנע מַצוה. [והרי] אַז מ'זאָל צוקומען [צו] והייתם לי סגלה מפל העמים, [און] צו זיין ממלכת כהנים וגוי קדוש, ברויך מען דאָך אָפהיטן פל התורה פולה. [און] אַז מ'איז עובר [אפילו נאָר] איין אסור דרבנן ווערט מען דאָך אָנגערופן אַ רשע, כל העובר על דברי חכמים [נקרא רשע, ווי] מ'זעט דאָך אין די גמרא¹.

כו

אזוי ווי דער תניא' איז דאָך מאַרין אין דעם וואָס די גמרא זאגט² מַחצה על מַחצה בינוני. זאגט ער, אַז מ'מיינט נישט [דמי שיש לו מחצה עבירות מקרי בינוני], וואָרן

¹ נאמר שם להלן (לא, טו) לעשות את השבת לדרתם ברית עולם.

² בגמרא יבמות (ז): אמר אביי, כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש. אמר ליה רבא, וכל שאינו מקיים דברי חכמים, קדוש הוא דלא מיקרי, רשע נמי לא מיקרי, אלא אמר רבא קדוש עצמך במותר לך.

ובגמרא נדה (יב): אמר ר' אמי אמר רבי ינאי וכו', כל המקיים דברי חכמים נקרא צנוע. אמר רבא, ושאינו מקיים דברי חכמים, צנוע הוא דלא מקרי, הא רשע לא מקרי, אלא אמר רבא וכו'.

³ בגמרא ראש השנה (טז): אמר רבי כרוספדאי אמר רבי יוחנן, שלשה ספרים [פירש'': ספרי וזכרון של מעשה הברית] נפתחין בראש השנה, אחד של רשעים גמורין, ואחד של צדיקים גמורין, ואחד של בינוניים וכו'. אמר רבי אבין מאי קרא, ימחו מספר חיים וְעַם צַדִּיקִים אַל יִכָּתְבוּ (תהלים טט, כט) ימחו מספר זה ספרן של רשעים גמורין, חיים זה ספרן של צדיקים, וְעַם צַדִּיקִים אַל יִכָּתְבוּ זה ספרן של בינוניים וכו'. • תניא בית שמאי אומרים שלש כתות הן ליום הדין [כשיחיו המתים], אחת של צדיקים גמורין, ואחת של רשעים גמורין [רוכם עונות], ואחת של בינוניים [מחצה על מחצה] וכו'.

¹ בליקוטי אמרים (פרק א): תניא (נדה ל): משיבעים אותו תהי צדיק ואל תהי רשע, ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, הִנֵּה בעיניך כרשע. וצריך להבין, דהא תנן (אבות ב, ג) ואל תהי רשע בפני עצמך. וגם אם יהיה בעיניו כרשע ירע לבבו והיה עצב, ולא יוכל לעבוד ה' בשמחה ובטוב לבב, ואם לא ירע לבבו כלל מזה, יכול לבוא ליד קלות ח"ו. • אף ההנני כי הנה מציינו בגמרא (ברכות ז, ועוד) ש"כ איך טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני, רשע וטוב לו, רשע ורע לו, ובינוני. ופירשו בגמרא (שם) צדיק וטוב לו צדיק גמור, צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור, וברעיא מהימנא פרשת משפטים פירש צדיק ורע לו, שהרע שבו כפוף לטוב וכו'. ובגמרא סוף פרק ט' דברכות (סא): צדיקים יצר טוב שופטן כו', רשעים יצר הרע שופטן, בינונים זה וזה שופטן וכו', אמר רבה כגון אנה בינוני. אמר ליה אבבי לא שביק מר חיי לכל בריה וכו'. • ולהבין כל זה באר היטב, וגם להבין מה שאמר איוב (כבא בתרא טז) רבש"ע בראת צדיקים בראת רשעים כו', והא צדיק ורשעו לא קאמר (נדה טז): וגם להבין מהות מדרגת הבינוני, שבודאי אינו מחצה זכיות ומחצה עונות, שא"כ איך טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני, ונודע דלא פסיק פומיה מגירסא עד שאפי' מלאך המות לא היה יכול לשלוט בו, ואיך היה יכול לטעות במחצה עונות ח"ו. ועוד שהרי בשעה שעושה עונות נקרא רשע גמור, ואם אח"כ עשה תשובה נקרא צדיק גמור, ואפילו העובר על איסור קל של דברי סופרים מקרי רשע, כדאיתא בפרק ב' דיבמות (ז) ובפרק קמא דנדה (יב), ואפילו מי שיש בידו למחות ולא מיחה נקרא רשע בפרק ו' דשבועות (טז): וכ"ש וק"ו במבטל איזו מצות עשה שאפשר לו לקיימה, כמו כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, שעליו דרשו רז"ל (פנהדרין צט) כִּי דָּבָר ה' בְּפִהּ וגו' הַפֶּתַח תִּקְרָת וגו' (שלה טו, לא), ופשיטא דמקרי רשע טפי מעובר איסור דרבנן. ואם כן על כרחך הבינוני אין בו אפילו עון ביטול תורה, ומשום הכי טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני. • והא דאמרנא בעלמא (ראש השנה טז) דמחצה על מחצה מקרי בינוני, ורוב זכיות מקרי צדיק, הוא שם המושאל לענין שכר ועונש, לפי שנדון אחר רובו, ומקרי צדיק דבינו מאחר שזוכה בדין. אבל לענין אמתית שם התואר והמעלה של מעלת ומדרגות חלוקות צדיקים ובינונים, אמרו רז"ל צדיקים יצר טוב שופטן וכו', אבל כל מי שלא הגיע למדרגה זו אף שזכותיו מרובים על עונותיו אינו במעלת ומדרגת צדיק כלל וכו'. אך ביאור המצוה וכו' [נכמו שהאריך בזה בכמה פרקים].

ער הייסט דאָך אַ רָשָׁע [בעבור עבירה אחת לבד. אלא] מ'מיינט נאָר אַקעגן לאותו [ענין] - ס'איז אַ לָשון מוֹשָׁאֵל - לאותו הדין, אַז אַקעגן דעם זאָגט ער עפעס אַ טַעם [לענין שר ועונש] פאַרוואָס מ'הייסט בִּינוּנִי, אַקעגן 'דעם ענין'.
ער גיט צו פאַרשטיין דאָרטן אַ גאַנץ ספר של בינונים".

כו

אַבער דער אָמֶת, דאָרף מען דאָך האַלטן פֿל הַתּוֹרָה פּוֹלָה, [און] אַז מ'איז חלילה עוֹבֵר אַן אִיסור, איבערהויפט אַן אִיסור דאָרְיִיתָא, [הרי אמרו כי]^ט הקדוש ברוך הוא איז נישט מִכְבָּה אַ מִצְוָה פֶּאָר אַן עֲבִירָה, [וכן אין המצוה מכבה עבירה].

כח

אַבער על כל פנים [כל שכן שנצרך שמירת כל התורה כולה, כדי שיזכו צו] דעם שְׂכָר [פון] וְהִיִּיתֶם לִי סֵגְלָה, און מַמְלַכַת כְּהֻנִּים, וואָס ס'וועט זיין [רק] לַעֲתִיד. [ועיי' גם להלן אות פ-פא].

^י ועיין בזה בוויאל משה (א, מ) וז"ל: ודרך המקראות וחכמינו ז"ל לדבר בלשון זה, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (סנהדרין לג): בפירושא דקרא (משפטים כג, ז) ונקי וצדיק אל תהרג כי לא אצדיק רשע, דהיינו שאף שהוא רשע ומחויב מיתה, מכל מקום כיון שבדין זה יוצא זכאי, נקרא צדיק בדין זה, אף שלפי האמת אינו צדיק. וכבר האריך בזה המבי"ט (בשו"ת ח"ג סימן קסה). והתניא בריש ספרו ליקוטי אמרים (פרק א ועוד) האריך טובא במה שאמרו חכמינו ז"ל בינונים מחצה זכיות ומחצה עבירות, אף שלפי האמת אין אלו בינונים, אלא שלאותו הענין שדיברו שם חכמינו ז"ל הוי בינונים, לכן קראום באותו הלשון, שדרכם ז"ל לדבר בלשונות מושאלים. וכמו כן המימרא דכולו חייב (סנהדרין צח), דקאי על דמיירי שם בדין שדנין על הגאולה, אף שאינו כן לגמרי בשאר ענינים.

^י שכל חלק ראשון של ספר לקוטי אמרים מיוסד על ביאור מאמר זה שבגמרא ראש השנה, ולכן נקרא חלק זה גם בשם 'ספר של בינונים'.

^ט בגמרא סוטה (כא, י); עיי"ש בשינוי קצת דאין עבירה מכבה תורה, אבל מצוה מכבה. אמנם בספר חסידים (סימן קסד) כתב כן, דאין מחליפין עון בזכות, שאין עבירה מכבה מצוה. ועיין שם בפירוש ברית עולם להחיד"א וז"ל: נראה דפירושו אין עבירה מכבה מצוה לחלוטין, אבל לפי שעה עבירה מכבה מצוה, כמו שאמרו פרק היה נוטל (סוטה שם), ועיין מה שכתב הרב בית דוד אור"ח סימן תק"ך, ועיין מ"ש רבינו (בספר חסידים) לקמן סימן תקפ"ט, ומה שכתבתי שם אני בעניי (בברית עולם) בס"ד. [וכעין זה איתא הלשון בכמה ספרים דאין עבירה מכבה מצוה, ולדוגמא בדרושי הצל"ח כתב כן בכ"מ. - וכל זה לענין ביאור הלשון שהזכיר כאן רבינו, אמנם לעניינו כאן הכוונה בעיקר על ההיפוך דאין מצוה מכבה עבירה, וכדלקמן].

^י הכוונה כאן בעיקר על הא דאין מצוה מכבה עבירה. ובהו מבואר בכמה ספרים דכן משמע בגמרא סוטה הנזכר, ומהם במדרש שמואל (אבות ד, כח) וז"ל: ועם זה הענין נבין ונדע טעם נכון למה שאמרו ז"ל עבירה מכבה מצוה, ונראה מכלל דבריהם שאין מצוה מכבה עבירה. ואף אם נראה היות דבר זר, כי מדה טובה מרובה על מדת פורענות, ועם מה שכתבתי (לעיל שם) הוא מובן, וצדקו יתרו דברי רז"ל, כי בהיות שהמצוה היא כולה שלו יתברך ואין חלק לאדם בה רק כגרגיר חרדל, והעבירה היא כולה מעשה ידיו של האדם, על כן יש כח בעבירה לככות את המצוה ואין כח במצוה לככות את העבירה וכו'.

ועיקר הענין מבואר בפסוק (עקב י, יז) אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד. וכמבואר ברמב"ן (שם, טז) וז"ל: וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד, מיד אדם. ופירשו בשו"ד, שאפילו חסיד גמור שיעבור עבירה לא יקח ממנו מצוה ממצותיו בשו"ד לכפר לו, אבל יענישהו על חטאיו ויגמול לו ככל טובותיו.

ובמשנה דאבות (ד, כב): בְּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵין לִפְנֵיו לֹא עֲוֹלָה וְלֹא שִׁבְחָה, וְלֹא מִשְׁוֹא פָנִים וְלֹא מִקָּח שֹׁחַד. - ופי' הרמב"ם שם בפירוש המשניות: ואמר וְלֹא מִקָּח שֹׁחַד, הוא כמו שאמר ג"כ בתורה אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד. ואין ענינו שלא יקח שוחד להטות הדין, כי זה מן השטות שירוחק מן הש"י מה שלא יצויר ואף לא ידומה, כי איך יצויר לו שוחד ומה יהיה השוחד, אבל ענינו מה שביארנו, שהוא לא יקח שוחד הטובות, כמו שיעשה אדם אלף טובות ורעה אחת, שלא ימחול השי"ת מעבירה ההוא לרוב טובותיו ויחסר לו מאלף טובותיו טובה אחת או יותר, אבל יענש על זאת הרעה האחת, ויגמלהו על הטובות ההם כולם, והוה ענין לא יקח שוחד. והוא כמו לא יִשָּׂא פָנִים, שיענש הגדול במעלות על דבר מועט, כמו שיענש משה רבינו ע"ה על חטא הכעס וכו', והוה ענין וְלֹא מִשְׁוֹא פָנִים. [וכן מבואר בכמה ראשונים ומפרשים, וצ"ע בתומר דבורה להרמ"ק (פרק א)].

ווי דער רמב"ן זאגט^א [על שאר ברכות שבתורה, א] דעס איז נאָכנישט מקוים געוואָרן, די אַלע ברכות וואָס שטייען אין די תּוֹרָה וועט הערשט זיין לְעֵתִיד. [ווייל] ס'איז אלץ נאָך געווען עפעס אַ פּגם.

[וכמו כן] אידן זענען נאָכנישט געווען ביי דער בחינה [פון] מַמְלֶכֶת כּהֲנִים, [אז] זיי זאָלן זיין כּהֲנִים גאָר. [ווי] דער מדרש זאָגט^ב, אַז זיי זענען ראוי געווען כּוֹלָם [אז] זיי זאָלן עסן בַּתְּרוּמָה [וקדשים], ווען נישט דער חטא העגל. כּהֲנִים, און מוֹשֵׁלִים, און די אַלע ענינים, [הנדרשים ונכללים בפסוק זה].

כט

[וואס כן צריך הסבר, אין] וואָס זענען זיי עפעס מְחוּלָק, צי מ'מיינט מִילָה, צי עֲבוּדָה זָרָה, ס'איז דאָך [נצרך לזה שמירת] כָּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה.

ל

קושיא *

באומרו וְהִיָּיתָם לִי סֻגְלָה מִכָּל הָעַמִּים, יש להבין מהו המעלה והשבח בזה להיות חביב יותר מהאומות, והלא גדולים צדיקים אפילו יותר ממלאכי השת

וְהִיָּיתָם לִי סֻגְלָה מִכָּל הָעַמִּים.

(י) איז אויך אַ קשׁיָא, וואָס עפעס 'מִכָּל הָעַמִּים' [ומה רבותא יש בזה, והלא יתירה מזו אמרו]^ג גדולים צדיקים יותר 'מִמְלָאכֵי הַשָּׁרָת'.

^א ברמב"ן בחקותי (כו, יב): ודע כי לא השיגו ישראל מעולם לברכות האלה בשלמותן, לא הרבים ולא היחידים מהם, שלא עלתה זכותם לכך וכו', ועל כן תמצא לרבותינו ז"ל שיזכירו בפסוקים האלה לעתיד לבוא, מלמד שתינוק מישראל עתיד להיות מושיט וכו' (תורת כהנים בחקותי פ"ב, ב), עתיד הקב"ה לטילל עם הצדיקים לעתיד לבוא (שם פ"ג, א), כי לא נתקיים, אבל יתקיים עמנו בזמן השלימות.

ועיין עוד ברמב"ן האזינו (לב, מ): והנה השירה הזאת אשר היא בנו לַעֲד אמת ונאמן, תגיד בביאור כל המוצאות אותנו וכו'. ואמרה השירה, כי בסוף יָשִׁיב נֶקֶם לַצָּרִי וְלַמְשַׁנְאִי יִשְׁלֹם וכו'. וזה דבר ברור כי על הגאולה העתידה יבטיח, כי בכנין בית שני לא הָרִינוּ גוֹיִם עִמּוֹ, רק לַעֲגוֹ עֲלֵיהֶם (נחמ"ג, ד) מִה הִיָּהוּדִים הָאֲמֻלִּים עֲשִׂים, והיו גדוליהם עבדים בהיכל מלך בבל וכולם משועבדים לו, ובימים ההם לא השיב נֶקֶם לַצָּרִי ולא כָּפַר אֶדְרָתוֹ עִמּוֹ. והנה אין בשירה הזאת תנאי בתשובה ועבודה, רק היא שטר עדות שנעשה הרעות ונוכל, ושהוא יתברך יעשה בנו בתוכחות חימה, אבל לא ישיב זכרנו, וישוב ויתנחם ויפרע מן האויבים בחרבו הקשה והגדולה והחזקה, ויכפר על חטאתינו למען שמו. אם כן השירה הזאת הבטחה מבוארת בגאולה העתידה, על כרחן של מינין. ○ וכך הזכירו בספרי (האזינו, פסקא מג) גדולה שירה זו שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבוא, ויש בה בעולם הזה ויש בה לעולם הבא וכו'. ○ ואילו היתה השירה הזאת מכתב אחד מן החוזים ככוכבים שהגיד מראשית אחרית כן, היה ראוי להאמין בה, מפני שנתקיימו כל דבריה עד הנה, לא נפל דבר אחד, ואף כי אנחנו נאמין ונצפה בכל לב לדברי האלקים מפי נביאו הנאמן בכל ביתו, אשר לא היה לפניו ואחריו כמוהו עליי השלום.

^ב במכילתא בפרשתן (בחדש, פרשה ב) וילקוט שמעוני (רמז רעו): וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי, כביכול איני מעמיד ואיני משליט עליכם אלא אני. וכן הוא אומר (תהלים קכא, ד) הִנֵּה לֹא יִגְנוּם וְלֹא יִשָּׁן [שומר יִשְׂרָאֵל] וגו'. מִמְלֶכֶת כּהֲנִים, איני ממליך מאומות העולם עליכם, וכן הוא אומר (שיר השירים ו, ט) אֶחָת הִיא יִנְתֵּי וגו'. ○ רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, מנין אתה אומר שכל אחד ואחד מישראל עתיד להיות לו בנים כיוצא מצרים, שנאמר (תהלים מה, יז) תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בְּנֶיךָ. אי בנים, יכול דווים וכפופים, תלמוד לומר (שם) תִּשְׁתַּמּוּ לְשִׁרִים. אי לשרים, יכול פרגמטוטיין, תלמוד לומר מִמְלָכָה. אי מלך, יכול חוזר ומכבש, תלמוד לומר כהנים, בטלנים, כענין שנאמר (שמואל ב' ח, יח) וּבְנֵי דָוִד כְּהֲנִים הָיוּ. ○ מכאן אומר, ראוינו היו ישראל לאכול בקדשים, עד שלא עשו את העגל. משעשו העגל, ניטלו מהם ונתנו לכהנים וכו'. ○ וגוי קדוש, קראו גוי קדוש, שנאמר (דברי הימים א' יז, כא) וְגַם כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ. קדוש, מקודשים, פרושים מעובדי אלילים ומשקוציהם.

^ג בגמרא סנהדרין (צג): אמר רבי יוחנן, גדולים צדיקים יותר ממלאכי השת [פירשי: דברישא חשיב לתלתא צדיקי, ומלאך לבסוף, דכתיב וְהָיָה דִּי רַבִּיעָה דְּמָה לְכָר אֱלֹהִין], שנאמר (דניאל ג, כה) עֲנֵה וְאָמַר הָא אֲנִי חֹזֶה גְבִרִין אֲרֻבְעָה שָׁרִין מִהִלְכִין בְּגוֹא נִרְאָה וְחָבֵל לֹא אֵימִי בָהוֹן, וְהָיָה דִּי רַבִּיעָה דְּמָה לְכָר אֱלֹהִין.

'נאָר' מער פון די אומות וועט מען זיין? ס'איז נאָכנישט אַזוי גרויס [דער שבת] אַז מ'איז מער פון די 'אומות הָעוֹלָם'. [שהרי] די אומות הָעוֹלָם זענען דאָך שפּלים וּבְזוּיִים, עַרְלִי לָב [יחזקאל מדר, ז]. [און] אַז מ'איז מער פון די אומות איז נאָך אַ קליינער שְׂבַח, [דהלא] גְדוֹלִים צִדִּיקִים יוֹתֵר מִמְּלָאכֵי הַשָּׁרָת. וואָס איז דער 'יָחוּס' [ושבת, להיות סגְלָה מְכַל הָעַמִּים].

לא

קושיא יא

גם להבין הנתינת טעם שמסיים הכתוב על זה באומרו כי לי כל הארץ, דאינו מוכן הטעם. ולא עוד, דאדרבה אם כן היה ראוי להיות כל אנפין שוין

יא) און וואָס איז דער [נתינת] טעם, כִּי לִי כָל הָאָרֶץ, פרעגט דער אור החיים הקדוש^י, [שהרי לכאורה] דאָס איז נישט קיין נְתִינַת טַעַם. [ועוד כי] אַדְרָבָה, אַז [ס'איז] לִי כָל הָאָרֶץ, דארף זיין כָּל אִפְּיִן שׁוּיִן^{טו}.
על כל פנים קיין נְתִינַת טַעַם איז עס נישט אויף דעם, [אז] דורכדעם וועט עטס זיין סגְלָה מְכַל הָעַמִּים, 'ווייל' לִי כָל הָאָרֶץ.

לב

קושיא יב

להבין יתור ודיוק הלשון 'נאָתם' תהיו לי וגו'

'נאָתם' תהיו לי מִמְּלַכֶּת כְּהָנִים.
יב) פרעגט ער^{טז} וואָס איז דער 'נאָתם', [והלא] ער האָט דאָך צו זיי געשמועסט, [ואם כן היה סגי לומר והייתם לי] סגְלָה מְכַל הָעַמִּים [וגו'] 'נְתִינַת' לִי מִמְּלַכֶּת כְּהָנִים. וואָס איז דער 'נאָתם'.

לג

קושיא יג - מתוך הדרוש

יג) [ובתחלת הענין כתיב בה תאמר לְבִית יַעֲקֹב וְתִגִּיד לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל, ודרשו בה תאמר לְבִית יַעֲקֹב, היא אמירה רבה להפשוטי עם, וְתִגִּיד לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל, הם דברים קשים בגידין להבני עלייה. וקשה דהלא לא נאמרו כאן ב' סוגי דיבורים, אלא הכל בסוג אחד, וכמו שמסיים לבסוף אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֹּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ופירש"י, אֵלֶּה הַדְּבָרִים, לא פחות ולא יותר. ואם כן האיד שייך כאן בדיבורים אלו, הן אמירה רבה להפשוטי עם, והן דברים קשים להבני עלייה].
(הקושיא בדברי רבינו באות פו)

ויעיין עוד בגמרא חולין (צא:): חביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת, שישאל אומרים שירה בכל שעה, ומלאכי השרת אין אומרים שירה אלא פעם אחת ביום, ואמרי לה פעם אחת בשבת, ואמרי לה פעם אחת בחדוש, ואמרי לה פעם אחת בשנה, ואמרי לה פעם אחת בשבוע, ואמרי לה פעם אחת ביוכל, ואמרי לה פעם אחת בעולם. וישאל מזכירין את השם אחר שתי תיבות, שנאמר (ואתחנן ו.) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' וגו', ומלאכי השרת אין מזכירין את השם אלא לאחר ג' תיבות, כדכתיב (ישעי' ו.) קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צִבְיָאוֹת. ואין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה, שנאמר (איוב לח, ז) בָּרֶן יַחַד כּוֹכְבֵי בָקָר [פירש"י: ישראל המשולים לכוכבים], והדר (שם) וַיִּרְעוּ כָּל בְּנֵי אֱלֹהִים וכו'.

^י באור החיים הק' (יט, ה). והיינו שנחית 'לתרץ' קושיא זו בכמה אופנים. [וכן איתא גם בשאר מפרשים].

^{טו} היינו שיהיו כולם דומים ושויים. - וסגנון כל לשון רבינו בכאן, הוא מלשון הבני יששכר (סין ב, ד) וז"ל: וְהִייתֶם לִי סִגְלָה מְכַל הָעַמִּים כִּי לִי כָל הָאָרֶץ. לפי פשוטו קשה, מהו זה נְתִינַת טַעַם, כהוראת תיבת 'כפי' בכל מקום, הלא לכאורה אַדְרָבָה, להיות 'לו' ית"ש ארץ ומלוואה, מהראוי להיות כָּל אִפְּיִן שׁוּיִן.

מז

ישוב הקושיות בפרשת בחדש השלישי

עם דברי מוסר והתעוררות לימי השובבי"ם

הקדמה לישוב קושיא ט

וועל מיר צוקומען צו די אלע ענינים, מיט אַ הַסְבֵּר קרוב לפשוטו.

קודם [לבאר] וואָס איז דער פֿשט [במה שדרשו במכילתא בפסוק] וְעָתָה אִם שְׁמוּעַ

תִּשְׁמָעוּ בְּקִלִּי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי (קושיא ט).

מח

נראה לפרש בכונת המכילתא בדרשת הפסוק וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי, דמפאת

יתור הלשון דורש בכאן לשון 'שמירה' על כוונה אחרת, מלבד משמעות פשוטו

קען זיין דער פֿשט.

[דהנה באומר] וְעָתָה אִם שְׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקִלִּי, לכאורה [כיון שכבר אמר] אִם שְׁמוּעַ

תִּשְׁמָעוּ 'בְּקִלִּי', שטייט דאָךְ [שוין] אַלעס, פֿל התורה פֿולה איז דאָךְ מִפִּי יתְבַּרֵךְ שְׁמוֹ,

כִּי ה' יִתֵּן חֲכָמָה מִפִּי דַעַת וְתְבוּנָה" (משלי ב, ו), משה רבינו האָט געשריבן פֿל התורה פֿולה [פון] וואָס ער האָט געהערט מִפִּי הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא".

[ונמצא כי] אין דעם שְׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ 'בְּקִלִּי' ליגט דאָךְ [שוין] אַלעס, [ואם כן קשה] וואָס

ער זאָגט צי [שמסוף לומר עוד] וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי (וכדלעיל בקושיא ט).

קען זיין [דלכן דרשו כי] אין דעם ליגט דאָ אַן אַנדערע פֿונָה [בביאור לשון 'שמירה'

הנאמר כאן].

מט

דהנה בפסוק 'שְׁמוֹר' אֶת חֻדְשׁ הָאָבִיב, דרשו חזו"ל וכן פירש", דהכוונה לומר, 'מקודם בואו' שְׁמוֹר שיהא יוצא

הָאָבִיב בְּזִמְנוֹ, ואם לאו יעברו את השנה. וחזו"ן מזה כי בלשון 'שמירה' נכלל אזהרה לשמור הענין אף קודם בוא

זמנו, כדי שיהא נשמר כראוי בשבוע זמנו

[והוא כמו שמצינו] דִּי חֲכָמִים דְּרַשְׁנָעוּ"ט [בפסוק] שְׁמוֹר אֶת חֻדְשׁ הָאָבִיב (ראה טז, א),

[דהכוונה הוא באומר] שְׁמוֹר אֶת חֻדְשׁ הָאָבִיב, זאָלסט אָפהיטן דעם חֻדְשׁ הָאָבִיב, -

רש"י ברענגט עס צי דעם דְּרַשׁ חכמינו ז"ל, - זאָלסט אָפהיטן שְׁיֵצֵא אָבִיב בְּזִמְנוֹ, אַז

דער אָבִיב זאָל זיין בְּזִמְנוֹ.

^י עיין בשמות רבה (מא, ג): כמה דאת אמר (א, כ) וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאַמֵּר, הוּי כִּי ה' יִתֵּן חֲכָמָה. וַיִּתֵּן אֵל מֹשֶׁה (תשא לא, יח), הוּי מִפִּי דַעַת וְתְבוּנָה, שנתנה להם תורה מִפִּי של הקב"ה.

^י ועיין במשנה סנהדרין (צ): ואלו שאין להם חלק לעולם הבא, האומר אין תחיית המתים מן התורה, ואין תורה מן השמים, ואפיקורוס. - ובגמרא שם (צט): תניא אידך, כִּי דָּבָר ה' בָּזָה (שלה טו, לא), זה האומר אין תורה מן השמים. ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה, שלא אָמַר הַקֹּב"ה אלא משה מפי עצמו, וזהו כִּי דָּבָר ה' בָּזָה. ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה [פירש"י: חסרות ויתרות], מקל וחומר זה, מגזרה שוה זו, זה הוא כִּי דָּבָר ה' בָּזָה. - [ועיין גם בגמרא בבא בתרא (טו). דבכל התורה הקב"ה אומר ומשה כותב].

^ט במכילתא בא (פרשה ב): ראשון הוא למה נאמר, לפי שהוא אומר שְׁמוֹר אֶת חֻדְשׁ הָאָבִיב וגו', שמור את הפסח לאביב ואביב לפסח, שיבא אביב בזמנו. הא כיצד, עֲבַר את אדר שיבא אביב בזמנו וכו'.

ועיין בגמרא ראש השנה (כא): שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא, כד חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן, עֲבַרָה להאי שְׁתָּא ולא תחוש לה, דכתיב שְׁמוֹר אֶת חֻדְשׁ הָאָבִיב, שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן. [וכעין זה הוא בגמרא סנהדרין (יג): עיי"ש].

^ב ברש"י פרשת ראה (טז, א): שְׁמוֹר אֶת חֻדְשׁ הָאָבִיב. 'מקודם בואו' שְׁמוֹר שיהא ראוי לאביב, להקריב בו את מנחת העומר, ואם לאו עֲבַר את השנה.

[איבערדעם] זאגט ער שמואל, זאלסט עס אינזין האבן 'פון פריער'. פריער דארף מען [עס שוין] אינזין האבן, פון פריער.

מ'מיינט נישט [אויף] דעמאלטס, דער פשט [של אומרו] זאלסט אפהיטן דעם חדש האביב, [מיינט נישט אז דו] זאלסט עס דעמאלטס היטן [בזמנו]. נאך 'שמואל' איז טייטש, זאלסט פריער 'פארדען' [שיצא האביב בזמנו, און] טאמער וועסטו זען אז ס'קומט נישט אויס [האביב בזמנו], זאלסטו מאכן אן עבור [יאר, להוסיף חודש אדר שני].

ג

דאס איז [דאך] דער טעם פונעם עבור [יאר, כדי] מ'זאל 'אויספארן' [שנת החמה עס שנת הלבנה, שתקופת ניסן יחול בניסן ולא בשאר חדשים. שהרי] אז נישט וועט אויסקומען [אז] דער אביב [שהוא תקופת ניסן] וועט אויסקומען אינמיטן ווינטער אדער אינמיטן זומער, ברויך מען זען [אז] דער אביב זאל קומען בזמנו. דורכדעם זענען די עבוירם, דאס איז דאך דער טעם.

[און] איבערדעם שטייט [דער לשון] שמואל, [אז] מ'דארף [פון] פאראויס זיין 'פארזיכטיג' [לעבר השנה קודם בוא ניסן]. נישט דעמאלטס [ווען עס] איז שוין שפעט [וואן יוכלין עוד לעבר אותה שנה]^{כא}, אז מ'זעט זיך נישט פאר פריער די חשבונות מיט די עבוירם.

מ'האט גערעכנט דאס פסדר [בכל השנה] דעמאלטס [בזמן הסנהדרין] די עבוירם [של החדשים ושנים]. און [אפילו] היינט אז מ'האט געמאכט א חשבון פללי [להרבה שנים], האט מען אויך אויסגערעכנט אויף אלע יארן די אלע עבוירם אז דאס זאל אויסקומען, דער אביב זאל אויסקומען בזמנו.

נא

ועל דרך זה נראה ביאור כל הג' דרשות שבמכילתא, כלשון הפסוק 'ושמרתם את בריתי' איבערדעם זענען די דריי זאכן [הנזכרים במכילתא, על הפסוק 'ושמרתם את בריתי', דכולם שיין בהם ענין לשון שמירה, דפירושו שצריכין להשגיח על זה 'מקודם' שיוכלו לקיימו כראוי 'בזמנו'].

נב

ישוב קושיא ט – בענין ברית מילה

דמה שדרשוהו על ברית המילה, הכוונה על שמירת הקדושה במשך ימי חייו [כמבואר בס"ג תשט"ז שוהו מכלל מצות מילה], ועבודה זו הברית צריכה והיורה תורה גם מקודם, בכל תנועה ותנועה. הן לענין שהיה נשמר בזה עוד מימי נעורים, והן בכל יום להיות נוהר בשמירת הענינים והמחשבות מיד בתחילת הענין, כדי שלא יבוא ח"ו בהמשך הזמן לידי חטא ועון

א [קודם [דעס] וואס ער הייבט אן [במכילתא דרשב"י] 'ושמרתם את בריתי' [זו ברית מילה]. ס'איז ידוע אז שמירת הברית דארף מען זיין פארזיכטיג פון תחלת אן. פון תחלת אן דארף מען זיך נעמען אזא הנהגה [אז] מ'זאל זיך אפהיטן די אויגן, מיט די מחשבות.

נג

[הן] פון פריער אן, [נאך] א קינד, איידער ער קומט לפלל דעת, דארף מען אים אפהיטן, אים געבן אזא הנהגה, אזא הנהגה פונעם חומר הענין פון שמירת הברית. [כדי אז] מ'זאל נישט קומען צו קיין מכשול.

^{כא} כמבואר בגמרא ברכות (י:) ופסחים (נו:) וראש השנה (ז:) וסנהדרין (ח:), שאין מעברין ניסן בניסן.

נד

און [הן] אזוי יעדער איד ביי זיך, יום וְלִילָה דארף מען עס אָפּהיטן.
דארף מען אַכטונג געבן אויף די מַחְשָׁבָה, אויפפאַסן אויף די געדאַנקען, [און]
אויף דער הַנְהָגָה.

[און] מ'זאָל זיין דבוק אין די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה.^{כב}

מ'זאָל זיין 'פאַרגעזען', בְּשִׁבְתּוֹ וּבְקוּמוֹ, וּבְלִכְתּוֹ בְּדֶרֶךְ.
ווער שמועסט ווען מ'גייט אַרויס אויף די גאַס, - [אפילו] ס'דאַכט זיך דעמאָלטס
מ'קען גאַרנישט טון, - ברויך מען האָבן גרויס זְהִירוֹת אין די מַחְשָׁבוֹת און די
געדאַנקען. [ולקיים מאמר הפסוק] וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם (שלא טו, לט).
איבערהויפט בְּעֵתִים הַלָּלוּ, אזוי ווי מ'זעט.

נה

ולכן שפיר נאמר בזה לשון 'שמירה', שצריכה שמירה יתירה בזה עוד מקודם בוא זמנו

איבערדעם איז דאָס ענין פון 'שְׁמִירַת הַבְּרִית.

[אזוי ווי] שְׁמוֹר [אָת חֻדְשׁ הָאֲכִיב] איז טייטש מ'זאָל אָפּהיטן [פון פריער] שְׂיֵצֵא [הָאֲכִיב]
בְּזִמְנוֹ.

אזוי דאָס אויכעט, מ'זאָל אַכט געבן אַז די עבֻדָּה פון שְׁמִירַת הַבְּרִית. דעס וואָס
ס'ברויך צו זיין זאָל זיין בְּעֵתוֹ וּבְזִמְנוֹ, אָשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ (תהלים א, ג), ס'זאָל חֲלִילָה
נישט גיין לָרִיק וְלִבְהֶלֶל, נאָר בְּעֵתוֹ וּבְזִמְנוֹ.
ברויך זיין [כעין שדרשו] שְׁמוֹר שְׂיֵצֵא אֲכִיב בְּזִמְנוֹ.

נו

וחלכן הקדים הקב"ה אזהרת שמירת הברית קודם מתן תורה, כי ענין זה הוא יסוד האדם בכל עבודתו,
וכמבואר בספרים הק'. והוא דבר הפוסל אף במחשבה, וצריך בזה זהירות יתירה תמיד, ועוד מתחילה

איבערדעם איז פאַר מִתֵּן תּוֹרָה הָאֵט מען זיי דאָס ערשטע - [ווי] איך האָב שוין
דאָס נאָכגעזאָגט^{כב} אזוי ווי ס'שטייט^{כב} - הָאֵט מען אַראָפּגעשטעלט דאָס ערשטע [די
אזהרה פון] שְׁמִירַת הַבְּרִית, [באומרו] וּשְׁמִרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי.

^{כב} וכמבואר ברמב"ם (א"ב כב, כא): יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת
עניות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, ובחכמה הוא אומר (משלי ה, יט) אֵצִילֶת אֶהְיֶה חַן וְיָדִיקָ יִרְדָּךְ
כָּל עֵת בְּאֶהְבָּתָה תִּשְׁגֶּה תָמִיד. - ועוד שם (כא, יט): אם יבא לו ההרור, יסיע לבו מדברי הבאי לדברי תורה,
שהיא אֵצִילֶת אֶהְיֶה וְיִעֲלֶת חָן.

^{כב} בס"ג יתרו תשט"ז, עיי"ש הענין באורך.

^{כב} בתנחומא לך לך (סימן ס): חביבה המילה, שנשבע הקב"ה לאברהם שכל מי שהוא מהול אינו יורד לגיהנם
וכו'. ○ שאל אגריפס המלך את רבי אליעזר, וכי מאחר שהקב"ה חבב את המילה, למה לא נתנה בעשרת
הדברות. אמר ליה קודם עשרת הדברות הזהיר עליה, שנאמר (יט, ה) וְעָתָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקִלִּי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת
בְּרִיתִי וגו', וכן הוא אומר אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה, זו ברית מילה וכו'.

ובפסיקתא רבתי (פרשה כג): 'עֲקִילָס הָגֵר' שאל את רבי אליעזר, אמר לו הואיל וחביבה היא מילה לפני
הקב"ה, מפני מה לא נתנה בעשרת הדברות. אמר לו קודם עשרת הדברות ניתנה, דכתיב וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי, זו
ברית שבת וברית מילה.

ובמדרש אגדת בראשית (סוף פרק יז): שאל אגריפס המלך את רבי אליעזר הגדול, אמר לו ואם חביבה מילה
לפני הקב"ה למה לא כתובה במתן תורה עם עשרת הדברות וכו', אמר לו טול והסתכל שעד שלא נתן הקב"ה
את התורה נתן להם את המילה, ומנין שנאמר בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי וגו' ומשה עָלָה וגו' אָתָם רָאִיתָם וגו' וְעָתָה אִם
שָׁמוֹעַ וגו' וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי, זו ברית מילה. ○ וכן שנה רבי אליעזר, וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי זו ברית מילה, ורבי
עקיבא אומר זו שבת, לכן נאמר אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה.

נז

איבערדעם זענען די ימי השוכבי"ם.

אין די צייט פון [הזכרת גלות וגאולת] מַצְרִים און קְבֻלַּת התּוֹרָה, [וואָס] האָט זיך מיט דעם אָנגעהויבן, וְשִׁמְרָתָם אֶת בְּרִיתִי, דאָס איז 'די' שְׁמִירָה.

נח

אַלע מַצּוֹת דאָרף מען [טאַקע] אָפּהײַטן, אָבער ס'איז פאַרהאַנדן אַ מַצָּה וואָס מ'דאַרף האָבן הַכֵּנָה [הערשט] ווען די צייט איז, פאַר דער צייט עפּעס, און [בעיקר] ווען ס'קומט דערצו. מ'קאָן דאָך נישט פֿסדר אינזין האָבן אַלע תּרִי"ג מַצּוֹת. אָבער די יסודות, די כָּלִילִים פון שְׁמִירַת הַבְּרִית, דאָס איז פּוּסֵל [אפילו] בְּמַחֲשָׁבָה חלילה.

נט

[ולמשל] מַצּוֹת סוּכָּה דאָרף מען אינזין האָבן [להשגיח על קיום המצוה] ווען מ'זיצט אין די סוּכָּה [בימי החג], און ווען מ'דאַרף מאַכן די סוּכָּה [קודם החג]^{כה}. אָבער ס'איז דאָ זַמָּנִים אין יאָר ווען מ'דאַרף עס נישט אינזין האָבן. אָדער אפילו תּפִּלִּין [שאסור להסיח דעת מהם, זהו רק] ווען מ'לייגט עס, ווען מ'טוט עס אָן, [ולא בשאר זמנים].

אָבער דעם עֲנִין פון שְׁמִירַת הַבְּרִית, בְּכָל רִגְע וְרִגְע קאָן מען חלילה אַרײַנפאַלן חס ושלום אין אַ הִרְהוּר רַע, [ועל זה הזהירה התורה באזהרה תמידית] וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רַע [דברים כג, י], [ופירשו חכז"ל]^{כז} שלא יהרהר אדם ביום ולא יבוא לידי טומאה בלילה. וְאֵין רִגְע

^{כה} שגם זה הוא בכלל חיוב המצוה, וכמו שביאר רבינו בשו"ת דברי יואל (נו, ב) וז"ל: אמנם באמת השתדלות לקיום המצוה הוא חיוב דאורייתא ולא דרבנן, שלא היה ציווי התורה הק' שאם יפול השופר לתוך ידו או יתקע, או אם ימצא סוכה בנויה אז ישב בה, לא באופן אחר. ואף שלא הוזכר בתורה הק' בענין סוכה אלא ישיבת סוכה, מכל מקום בוודאי ההכוונה הוא לבנות הסוכה מקודם, ולטרוח להביא השופר שיהיה בידו לקיימו, ואם לא עשה סוכה ולא הביא שופר, ביטל מצות עשה. • ובגמרא עירובין דף נ"ה, הובא ברש"י ז"ל (נצבים ל, יב), אמר ר' אבדימי בר חמא בר דוסא, מאי דכתיב (שם) לא בשמים היא, שאם היה בשמים היית צריך לעלות אחריה ולקיימה. • ובשבת דף קל"א דקאמר לרבי אליעזר דמכשירי שופר דחי את השבת, וברש"י ז"ל שם, מכשירי שופר כגון לקצצו מן המחובר, ואיתא התם מנא ליה לר"א דמכשירי שופר דחי את השבת, אמר קרא (פנחס כט, א) יום תרועה יהיה לכם, ולמאי, אי לתקיעה, הא תנא דבי שמואל כל מלאכת עבודה לא תעשו (אמור כג, ז. ועוד), יצאה תקיעת שופר שהיא חכמה ואינה מלאכה, אלא למכשירין. הרי לך בהדיא דמכשירי שופר לקוצצו מן המחובר הוא דאורייתא, מדגמלד לר"א מקרא דיום תרועה יהיה לכם. וכן הוזכר שם בגמרא מכשירי מצה ולולב, ועוד כמה מכשירי מצות, שנלמד מהתורה הק' לר' אליעזר דדחי. ואף דלדידן לא קי"ל כוותיה בהא דמכשירי מצוה דוחין את השבת, אבל בזה אם המכשירין הם מן התורה, בזה אין שום פלוגתא. • ולא הוצרכו חכז"ל לעשות גדר וסייג לתורה מכח קרא וְנִשְׁמַרְתָּ אֶת מִשְׁמַרְתָּ (אחרי יח, ל. עי' יבמות כא. ועוד), אלא בגזירות שאינם מבוררין בדעת האדם, כמו שאין עולין באילן שמא יחתוך זמורה (ביצה לו:), או שאסרו התקיעה שמא יתקן כלי שיר (שם), וכן בתחומין אלפיים אמה בשביל י"ב מיל (רי"ף ורא"ש ביצה דף ה. וטור אורח סי' שצו), וכדומה, שאין זה מוסכם בדעת האדם שזה יביא אותו לידי עבירה, בכזה הוצרכו חכז"ל לגזור, ובכגון דא אין לנו לגזור גזירות מדעתנו, ואין לך אלא מה שאמרו חכמים (שבת כו. ועוד). אבל במה שהאדם יראה לעינים שצריך לעשות ולהשתדל עבור קיום התורה, הא למה לי קרא סברא הוא, דכן הוא הציווי מהתורה"ק להשתדל עבורה, כיון שאי אפשר לקיימה בלאו הכי.

^{כו} בגמרא עבודה זרה (כ: ב) תנו רבנן, וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רַע [פירש"י: וסמך ליה פי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מְקַרְה לְיָלָה, וקא מזהר ליה להשמר שלא יבא לידי כז], שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה. • מכאן אמר רבי פנחס בן יאיר, תורה מביאה לידי זהירות, וזהירות מביאה לידי זריזות, וזריזות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי פרישות, פרישות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי רוח הקודש, רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים, וחסידות גדולה מכולה שנאמר (תהלים פט, כ) אֲדַבַּרְתָּ בְּחֻזֶן לְחִסְדֶּיךָ.

בְּלֹא פִגְעָה^{כז}, יעדע רִגַּע ווייסט מען נישט, מ'קאן חלילה אַרײַנפאַלן אין אַ הֶרְהוּר רַע, אָדער חלילה חס ושלום בײַנאַכט אין אַ מַעֲשֶׂה, שלא יבוא לידי טומאה בלילה, [ווייל] ס'איז פאַרהאַנדן עין רואָה וְלֵב חוֹמֶדֶת^{כח}, דאָס איז אַ זאָך וואָס מ'קאן נישט פאַרגעסן פֿיום וּבְלִילָה, דאָס איז בְּחִינַת 'שְׁמִירָה' [גם מקודם], אַזוי ווי ס'שטייט [אז] שְׁמוֹר איז טײַטש פון פריער.

ס

ישׁוב קושיא ט - בענין ברית עבודה זרה

ועל דרך זה יתבאר גם מה שדרשוהו על ברית האזהרה מעבודה זרה, דהרי באזהרה זו נכלל גם כל עניני אמונה, והנרחקה ממחשבת מינות, שזוהו גם כן יסוד לכל התורה כולה, והוא דבר הפוסל אף במחשבה, וצריך זהירות יתירה בתמידות ועוד מתחילה, לברוח מכל הרעור ומחשבה שהם ח"ו נגד האמונה

ב [אזוי איז די זעלבע ביי עבודה זרה, און [כמו כן עניני] אַמוֹנָה, [דכל הרעור ופגם בזה] אלעס איז אַ תְּנוּעָה [און] תּוֹלְדוֹת פון עבודה זרה. [ומה שהזהיר כאן על עבודה זרה], מ'מיינט נישט חלילה אַז מ'גייט זיך שוין ביקן צום שְׁתִּי וְעָרֵב, נאָר אָבער די אַלע מַחֲשָׁבוֹת וואָס די 'מְקוֹרִים' [דערפון] זענען פון עבודה זרה, וואָס ס'איז 'דְּרָכָי' עבודה זרה. [וכעין זה דרשׁוּכ׳ בפסוק] לֹא יִהְיֶה בָּךְ אֵל זָר [תהלים פא, י], כך דרכו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך עד שיאמר לו לך עבוד עבודה זרה. אַזוי הייבט זיך עס אָן [במחשבות דקות שהם נגד האמונה].

סא

ישׁוב קושיא ט - בענין ברית השבת

ועל דרך זה במה שדרשוהו על ברית השבת, הוא גם כן דבר הצריך הכנה וזהירות לזה במשך כל השבוע, וכמבואר בספרים הק'. ולכן גם בזה שייך לשון 'שמירה' מקודם. [ובשמירת שבת תלוי גם כן יסוד האמונה, ושקולה כנגד כל התורה]

ג [און אַזוי שַׁבַּת, ברויך מען פֿסֶדֶר אינזין האָבן. [וכמו שאמר] מִיַּחַד בְּשָׂפָא לְשַׁבְּתָא.

^{כז} לשון המורגל בספרים, ומהם בשל"ה הק' (תושב"פ מס' יומא, פרק דרך חיים אות ה), ועיי"ש שחושב עוד הרבה לשונות כיוצא בזה.

^{כח} ברש"י שלח (טו, לט): וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרַי לְבַכְכֶּם [ואַחֲרַי עֵינֵיכֶם] וכו'. הלב והעינים הם מרגלים לגוף, ומסרסרים לו את העבירות. הָעֵין רואָה וְהַלֵּב חוֹמֶדֶת, והגוף עושה את העבירות.

^{כט} בגמרא שבת (ק:): תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר וכו', הַמְקַרֵּעַ בגדיו בחמתו, וְהַמְשַׁבֵּר כליו בחמתו, וְהַמְפָּזֵר מעותיו בחמתו, יֵהָא בעיניך כעובד עבודה זרה. שכן אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה, והולך ועובד. אמר רבי אבין, מאי קראה, לֹא יִהְיֶה בָּךְ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נָכָר, אִיזְהוּ אֵל זָר שֵׁשׁ בְּגוּפוֹ שֶׁל אָדָם [פירש"י: 'בך', משמע בקרבך], הוּא אומר זה יצר הרע [שאם היה כך, תשתחוה לאל נכר לבסוף].

^ל בגמרא ביצה (טו): תניא, אמרו עליו על שמאי הזקן, כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, מצא בהמה נאה, אומר זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה, מניח את השניה ואוכל את הראשונה. אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו, שכל מעשיו לשם שמים, שנאמר (תהלים סח, כ) בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם. תניא נמי הכי בית שמאי אומרים מִיַּחַד שְׂבִיף לְשַׁבְּתָא, ובית הלל אומרים בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם.

וברש"י בפרשתן (כ, ח): זְכוֹר [את יום השַׁבָּת]. זכור ושמוּר בדבור אחד נאמרו וכו'. וכן פתורנו, תנו לב לזכור תמיד את יום השבת, שאם נודמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת.

[ובענין מה שמזכיר רש"י המשל של שמאי הזקן, עיין ברמב"ן (שם) שהקשה עליו, דהא זהו רק לשמאי אבל הלל לא עשה כן, וא"כ אין כן הלכה. אולם עיין בטור (או"ח סימן רמ"ב) שהביא חך ברייתא שבגמרא ביצה, אמרו עליו על שמאי הזקן וכו', וכתב שם הב"ח וז"ל: משמע (דסובר הטור) דלא פליגי, אלא שזה כך היה מדתו וזה כך היה מדתו, והרשות ביד כל אדם לאחוז במנהג שמאי הזקן או במנהג הלל הזקן, והאידינא נהגו עלמא כשמאי זקן, וכן פירש רש"י בפרשת יתרו בפסוק זְכוֹר אֶת

אז נישט, שפירט מען נישט קיין טעם אין שבת לא.

סב

ואף שמוצינו גם כן שדרשו זכור מלפניו וְשִׁמּוֹר מלאחריו, ולדרכינו משמעות לשון שמירה הוא על 'מלפניו'. שאני התם שמלפניו כבר נדרש מהפסוק זכור שקדמו. אבל כשנאמר רק לשון 'שִׁמּוֹר', הוא נדרש על 'מלפניו', וכמו שדרשו בפסוק שִׁמּוֹר אֶת הַדָּשׁ הָאֵבִיב

איי ס'שטייט זכור מלפניו וְשִׁמּוֹר מלאחריו, אין די מכילתא^א. [והלא לדרכינו אדרבה 'שִׁמּוֹר' פירושו 'מלפניו'].

קאָן מען זאָגן, [דשאני התם] ווייל ס'שטייט שוין איין מאָל זכור מלפניו, [און] ווייל ס'איז בְּדַבָּר אֶחָד נֶאֱמָרוּ, און אז דער זכור איז קודם געווען מלפניו, קומט דער שִׁמּוֹר [אויף] מלאחריו.

אָבער [בעלמא] וואו ס'שטייט שִׁמּוֹר אַלִין, איז עס אַלעס פון פריער, אַזוי ווי ס'שטייט שִׁמּוֹר אֶת הַדָּשׁ הָאֵבִיב.

סג

המשך ישוב קושיא ט

איבערדעם האָט דער פֿסוק געזאָגט וְשִׁמְרָתֶם אֶת בְּרִיתִי. קודם מִתַּן תּוֹרָה, נאָך פֿאַר מִתַּן תּוֹרָה האָט דער פֿסוק געזאָגט וְשִׁמְרָתֶם, עטס זאָלטס אינזיין האָבן פון תּחֵלֶת אָן, אַז מ'זאָל זיך פֿסָדֵר אינזיין האָבן [בשמירת הברית, וכן בשאר הענינים שבמכילתא, און] אַזוי אַרום איז וְהִיָּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים.

סד

איבערדעם קער דאָס צו קִבְּלַת הַתּוֹרָה. ווען מ'ליינט די פֿרשָׁה פון קִבְּלַת הַתּוֹרָה, [און] מ'איז אויף זיך מִקְבֵּל די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, דאָרף מען וויסן, וואָס דאָס איז טייטש אַם שְׁמוּעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי.

יִם הַשֶּׁבֶת לְקִדְשׁוֹ, תנו לב ליכור תמיד את יום השבת שאם נודמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת, והכי איתא במכילתא (בפרשתן, פרשה ז), אלא דמדבריי הרמב"ן מבואר לשם הדלכה כבית הלל ברוך ה' יום יום, אבל בשם האור זרוע (הל' ע"ש סימן יח ס"ג) מצאתי שכתב אף על גב דמדה אחרת היתה בהלל הזקן אפילו הכי מודה הלל דמדת שמאי עדיפא טפי, וכן משמע במעשה דההוא קצב בפרק כל כתיבי (שבת קיט). שאמר וכל בהמה נאה שמצאתי אמרתי זו לכבוד שבת וכו', והכי עיקר. (והביא דבריו גם בטורי זהב שם סוס"ק א'. וכן כתב גם הרמ"א בדרכי משה בסימן ר"ג, ובגמא אברהם שם).

[ועיין במושיעין של ישראל (ח"ה), פרק מו]: סיפורה הרבנית הצדיקת, ששאלה את רבינו אם יש ענין להכין כל המאכלים לשבת ביום הששי דייקא. ורבינו אמר לה שאילו ידעו הנשים גודל ערכה של מצות הכנה לכבוד שבת אז היו מכינים והיו אופים ומבשלים בכל יום ויום מימי השבוע לכבוד שבת, ותוכל להתחיל גם ביום ראשון בשבוע. ו עוד סיפורה הרבנית, שפעם אחת בשערץאן ספרינגס כשהלך רבינו לטייל, עבר דרך בית התבשיל, וראה את הרבנית לשה את העיסה ואז היה ביום רביעי לשבוע, ושאל רבינו על מה זה, וענתה הרבנית שהיא כבר אופית את החלות לכבוד שבת קודש, ונהנה רבינו ואמר, אילו ידעו הנשים את גודל ערכה של הכנה לשבת באפיית החלות וכדומה, היו עושין זאת בשמחה רבה הרבה יותר, וואָלטן זיי אַסאַך מער געטון].

^א וכמבואר בכמה ספרים הק'. - וכבר האריך רבינו בשבועות שלפניו בס"ג בא תשי"ז בענין קדושת הברית וקדושת השבת, וז"ל שם לענין השבת: און ווידעראום שבת, איז דאָך אויך די 'קדושה' פון שבת, די קדושה פון שבת איז אויכעט גרויס, פאר דעם איד וואָס ער איז מְקַדֵּשׁ. ווייל ס'איז נישט נאָר פֿשוט מ'זאָל רוען, [ווי] דער אָמֶת [איז אז] פֿשטוט דאָרף מען אָפֿהיטן די אַלע ל"ט מלאכות, אָבער עקסטערדעם איז דאָך די גוֹדֶל הַקְדוּשָׁה [ששורה ביום השבת]. שבת איז מְקַדֵּשׁ, ווי די גמרא זאָגט (זבחים צא). [בסוגיית] תְּדִיר וּמְקַדֵּשׁ, נישט נאָר דעם וואָס ס'קער צו שבת [לחוד], נאָר [אפילו] די בְּרַכַּת הַיַּיִן איז [אום] שבת מער מְקַדֵּשׁ ווי אינדערוואָך, די זעלבע בְּרַכָּה וואָס מ'מאַכט אינדערוואָך, שבת האָט עס מער קדושה. פאָרוואָס, ווייל די קדושה פון שבת ברענגט און לייגט אַרױף אויף אַלעמען אַ קדושה, איבערדעם איז דאָס [גם] אַ פֿינאַמִית [זאָך], אַז דער בורא כל עולמים העלפט, [וכדרכיב] (תשא לא, ג) כִּי אוֹת הָיָא בִּינֵי וּבִינֵיכֶם לְדַעַת פִּי אֱנִי ה' מְקַדֵּשְׁכֶם.

^ב במכילתא בפרשתן (פרשה ז): זכור ושִׁמּוֹר, זכור מלפניו ושִׁמּוֹר מלאחריו. מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקדש [בין 'מלפניו' בערב שבת, ובין 'מלאחריו' במוצאי שבת. ועיין בזה באליהו רבבאדא"ח רסא, יד].

מ'איז אויף זיך מ'קבל (די תורה), דארף מען מ'קבל זיין ושמרתם את בריתי.

סח

רמז בהפסוק: שְׁמֹר אֶת חֻדְשׁ הָאֶבֶב

הלשון חֻדְשׁ הָאֶבֶב נרמז בו מה שניסן הוא חודש הגאולה, וכנרמז גם בפסוק היום אַתֶּם 'צֵאִים' בְּחֻדְשׁ הָאֶבֶב. ולזה בא הכתוב להזהיר בזה על שמירת התורה קודם זמן הגאולה, כדי שיבוא הגאולה בזמנו

[וכן הגאולה תלוי בזה, וזה יש לרמז במה שנאמר] שְׁמֹר אֶת חֻדְשׁ הָאֶבֶב, טאקע דער חודש הגאולה [שהיא ניסן] איז אויך די זעלבע [שצרייכט לזה הכנה רבה בשמירות אלו, וגם לענין זה נרמז מה שדרשו בו] שְׁמֹר שְׂעֵצָא אֶבֶב בְּזִמְנוֹ, ס'איז אויף דער גאולה אויך די זעלבע.

סו

[דבלשון 'חֻדְשׁ הָאֶבֶב' נרמז בו מה שהוא חודש הגאולה, וכענין שאמר בקרא אחריו] הַיּוֹם אַתֶּם 'צֵאִים' בְּחֻדְשׁ הָאֶבֶב, די גאולה איז דאך אויך [עיקר זמנה] נאָר אין ניסן. - אָבער ס'איז שוין די העכסטע צייט [להוושע עתה, אפילו בשאר חדשים]. - איבערדעם איז אויך [נרמז בפסוק שְׁמֹר אֶת 'חֻדְשׁ הָאֶבֶב', כי] מיט מצות און מעשים טובים, איז מען זוכה צום חודש הָאֶבֶב [דהיינו לחודש הגאולה].

סז

[וכן נרמז זה בפסוק] לֵיל שְׁמֵרִים הוּא (בא יב, מב).
דאָס איז שְׁמֵרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדִרְתָּם (שם).

סח

חיוצא מזה לענינינו:

אָבער קודם דאָס ערשטע הייבט זיך אָן, פֿאַר קְבֻלַּת הַתּוֹרָה וּשְׁמֵרַתָּם אֶת בְּרִיתִי. איבערדעם אַז מ'איז מ'קבל די תורה הקדושה איז 'דאָס' דאָס ערשטע [להזהר בשמירת הברית]. אַזוי ווי ס'שטייט אין ספרים הקדושים [שמדה זו נקראת מדרת יסוד, ווייל דאָס] דארף מען דאָך נישט צו זאָגן [אז] דאָס איז דער יסוד [וקיום האדם, בשלימות נפשו בעבודת ה' ושמירת התורה].

סט

מ'זאל די זכיה האבן - [ווען] ס'גייט דורך אַזאַ שְׁבֵת [פרשת יתרו, וואָס] מ'איז מ'קבל די תורה הקדושה, - אַז מ'זאל אויף זיך מ'קבל זיין בְּאַמַּת [דעם] נְטִינַת הַבְּרִית. [וואָס] דאָס דארף מען 'פֿון פריער אָן' אינזיין האבן.
וואָרן ווען מ'פאלט שוין אריין חלילה אין א מ'פאלט אריין אין א נסיון פון א הרהור רע, אָדער חלילה נאך אַרגער, דעמאלטס איז שוין שפעט, איז שוין שווער אַרויסצוקריכן.

ע

הגם [כי] הקדוש ברוך הוא איז מ'קבל שְׁבִים בְּכָל אָפֶן וְאָפֶן. ס'איז נישט פֿאַרהאַנדן א זאך [וואָס] מ'זאל נישט קאָנען מ'תקן זיין, אָבער [ס'איז] מיט גרויסע שוועריקייטן.

עא

אָבער דער עיקר [התשובה] איז, מ'זאל האבן שְׁמִינָה אויף לְהִבָּא.

פון גאנץ אנהייב איז דער עיקר [אזהרת השמירה], אָבער שפּעטער אפילו, [סײַ] וואו מ'האַלט, איז דער עיקר [מַעֲתָה, אַז] מ'זאָל זיין פאַרזיכטיג אויף שפּעטער [שלא יחטא עוד, און] מ'זאָל זיך נישט האלטן פאַר גרינג. איבערדעם שטייט 'ושמרתם' את בריתי.

עב

איבערדעם השם יתברך איז 'שומר' עמו ישראל. דער בורא פל עולם האט אונז געהייסן, מ'זאל מיר זיך אפהיטן. דער כלל איז [אָבער, דהכל תלוי בסייעתא דשמיא], איבערדעם זאָגט מען ביי [תפילת] מעריב, שומר עמו ישראל לעד. הקדוש ברוך הוא איז א 'שומר' עמו ישראל. איבערדעם, דעס וואָס מ'האט אונז אָנגעזאָגט, דאָס איז נכלל אלעס. [כי אם נקיים השמירה למטה כפי שבידינו, ישמור אותנו הקב"ה מלמעלה].

עג

[ווי] דער אַמַת, [אַז] אפילו אז מ'היט זיך, מוז מען האבן סיעתא דשמיא, [און] דער עיקר [השמירה] איז [וואָס] השם יתברך היט אָפּ אידישע קינדער. [אפילו] די אידן וואָס זיי האבן געהאַרעוועט [אַז] זיי זאָלן זיין אָפּגעהיטן, איז אויך דער עיקר - דאָרף מען צו וויסן - אַז דער בורא פל עולם האט זיי געהאַלפן. [וכדברי רב עמרם חסידא] ^{לג} חזי דאָנא בישרא ואת נורא. התגברות היצר איז נישט קיין אַנושיות. נאָר וואָס'זשע דען, אַז מ'טוט וואָס מ'קען, אַז מ'טוט אַמַת'דיג, העלפט דער בורא פל עולם. דער אַמַת, איז עס נאָר סיעתא דשמיא !

עד

און אז השם יתברך האט נישט אָפּגעהיט, דאָרף מען וויסן אַז דער פעלער איז, אַז מ'האט זיך נישט אַליין געהיטן וואָס מ'ברויך, ווייל מ'האט נישט געטון דעס וואָס מ'ברויך. [שהרי אמרו] ^{לד}, שאומר הקב"ה [פתחו לי פתח כחודו של מחט, ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם]. [ואם כן אם רואים שלא נפתח הפתח] מסתמא האט מען נישט געטון דעם 'חודו של מחט', מ'האט 'דאָס' אויך נישט געטון.

עה

נאָר אָבער דער אַמַת, דער בורא פל עולם האט געזאָגט 'ושמרתם' את בריתי,

^{לב} בגמרא קידושין (פא.) איתא שהיצר רצה להכשיל את עמרם חסידא בעבירה, וצעק נורא ב' עמרם וכו', עד שהשביע רב עמרם את היצר שיצא ממנו, נפק מיניה כי עמודא דנורא, אמר ליה חזי דאת נורא ואנא בישרא, ואנא עדיפנא מינך.

^{לד} כן מובא הלשון בכמה ספרים קדמונים בשם חז"ל. - ועיקר הענין מקורו בשיר השירים רבה (פ"ה, פסוק ב. וכן הוא בפסיקתא רבתי פרשה טו, ובפסיקתא דרב כהנא ה, ו) וז"ל: קול דודי דופק [פתחי לי אחתי רעיתי] (שיר השירים שם) וכו'. רבי ייסא אמר, אמר הקב"ה לישראל, בני פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודו של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות בו. - [והלשון פתחו של אולם, הוא ע"פ לשון הגמרא בעירובין (גג.): אמר רבי יוחנן, לכן של ראשונים כפתחו של אולם, ושל אחרונים כפתחו של היכל, ואנא מלא נקב מחט סידקית].

‘עטס’ זאלטס אַמאָל^{לה} מַקְנִים זיין שְׁמִירָה.

[ובזכות זה] וועט דער ‘בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים’ העלפן, ס’וועט זיין ‘שׁוּמֵר’ עמוּ יִשְׂרָאֵל לְעַד.

עו

איבערדעם דאַרף מיר היצטערט, אז דער אייבירשטער זאל העלפן, מ’זאל די זְכִיָּה האָבן מ’זאל מַקְבֵּל זיין די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה.

[און] מ’זאל מַקְבֵּל זיין די שְׁמִירָה אַמְתִּית, וואָס אַ איד ברויך זיך אָפּצוהיטן.

[אז] מ’זאל די זְכִיָּה האָבן מ’זאל זיך אָפּהיטן בְּדַבּוּר וּבְמַעֲשֵׂה וּבְמַחֲשָׁבָה.

און דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים זאל ווייטער אָפּהיטן אידן, שׁוּמֵר עמוּ יִשְׂרָאֵל.

עו

ווי דער אַמֶּת, אין דעם גרויסן שפּלֹת אין די גרויסע נסִיּוֹנוֹת, איז אין לָנוּ עַל מִי לְהַשְׁעִן אֱלֹא עַל אֲבִינוּ שְׁבִשְׁמִים^{לו}.

מ’זאל דעם אַמֶּת־דיגן בְּטַחֲוֹן האָבן צום בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים.

מ’זאל האָבן צום באַשעפּער דעם אַמֶּת־דיגן בְּטַחֲוֹן.

עח

[און] מ’זאל זיך אָפּהיטן אין די ‘אַלע’ עֲנִינִים [יסודיים הצריכים שמירה, ונכללים בפסוק וּשְׁמִרָתָם אֶת בְּרִיתִי, כמבואר במכילתא].

[וגם] גאַנץ פֿל תּוֹרָה כּוֹלָה [המבואר בלשון הפסוק אַם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקִלִּי, איז מְקוּשֵׁר

איינס מיט דאָס אַנדערע^{לי}, [ווייל] יעדער פֿגם, יעדער עָוֹן, שאַדט פֿאַר עפּעס אַנדערש.

איינס שאַדט פֿאַרן אַנדערן, יעדער פֿגם קאָן חֲלִילָה פֿאַרפֿירן [מדרך הישר].

עט

סיום ישוב קושיא ט

והקדמה לשוב קושיא י-יא (באופן ראשון)

ומובן יתור אומרו וּשְׁמִרָתָם אֶת בְּרִיתִי, כי באומרו אַם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקִלִּי, הוא מזהיר על שמירת התורה בכלל לבל מצוה בזמנה, ועל זה מוזכר עוד וּשְׁמִרָתָם אֶת בְּרִיתִי, להזהיר על אותן המצוות שצריכין הקדמת השמירה אף מקודם בוא זמנם, [והם המצוות הנקראים ברית, שהם יסוד כל התורה וכדרשת המכילתא].

איבערדעם האָט מען געזאָגט וּשְׁמִרָתָם אֶת בְּרִיתִי, איבערדעם איז וּשְׁמִרָתָם אֶת

בְּרִיתִי [הוא כולל] מ’זאל האָבן שְׁמִירָה [בכל הענינים הצריכים שמירה].

אַז מ’האָט ‘שְׁמִירָה’, רעכנט ער אויס, דאָס איז [אויך] עֲבֹדָה זָרָה, און שָׁבֶת.

איבערדעם נעמט ער די דריי זאַכן, וואָס זיי ברויכן שְׁמִירָה פֿון פֿריער.

מיט דעם מיינט מען נישט מ’זאל [נאָר] דעם האַלטן, האַלטן מוז מען אַלעס !

^{לה} פירוש: בכל אופן.

^{לו} וכלשון המבואר בגמרא סוטה (דף מט) על דור עיקבא דמשיחא.

^{לי} ועיין בחובת הלבבות (שער הפרישות, פ"ה) וז"ל: וראוי לך אחי, שתדע כי לא ייתכן לך להחזיק בכולן, עם הנחת אחת מהן, מפני שהן כבדולת המחובר בחוט, אם תתיר ממנו גרגר אחד, יתפורו כולם ויפסד חיבורם. על כן השתדל להיזהר בכולן, ואז תהיה לך כל אחת מהן עזר לשאריתן, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (אבות ד, ב) שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. [ועיין עוד שם (בשער התשובה, סוף פסוק)].

ער זאָגט נישט 'וּתְקִימוּ' אַתְּ בְּרִיתִי, נאָר 'וּשְׁמֵרְתָּם', [ווייל] אויף דעם ברויך מען האָבן באַזונדער'ס [שמירה יתירה גס מקודם], דאָס איז די דריי ענינים וואָס מ'ברויך פֿסֶדֶר אינזין האָבן פון פריער, [ועל דרך שדרשו בפסוק] 'שְׁמֹר' אַתְּ חֻדֵּשׁ הָאָכִיב.

פ

ועל זה ממשיך בהבטחת והייתם לי סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים, שוה יתקיים לעתיד בנאולה העתידה [מה שאין כן עתה הלא ארובה נאמר מִפֶּנֶּה וּמִפֶּנֶּה בֵּין הָעַמִּים], והנאולה גם כן תלוי בשמירת כל התורה אָבער מְקִיָּם זיין ברויך מען פֿל התורה פֿולָה, [כל מצוה 'בזמנה'. ועל זה נאמר תחילה וְעַתָּה אִם שְׁמוּעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקִלִּי, שכולל שמיעת כל התורה, בכדי] אַז מ'זאָל צוקומען [צום] וְהִיִּיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים, [וואָס] דעס וואָס וועט זיין [לעתיד לבא] בְּמַהֲרָה [וכדלעיל באות כח]. בְּמַהֲרָה, מ'זאָל זוכה זיין וְהִיִּיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים.

פא

[כי] בעונותינו הרבים היינט איז דעס גרויסע שְׁפִלוּת, [ווען מ'איז] מִפֶּנֶּה וּמִפֶּנֶּה בֵּין הָעַמִּים [אסתר ג, ח]. איבעראָל, אין פֿאַרשידענע גִּלּוּת'ן.

פב

און אַרגער נאָך איז דאָס גִּלּוּת הַנֶּפֶשׁ, דאָס גִּלּוּת הַדַּעַת. דער דַּעַת איז אין גִּלּוּת, [וואָס] מ'האָט זיך נישט אין די האַנט, [און] מ'ווייסט אַלײַן נישט ווי מ'האַלט, [אין] דאָס גרויסע שְׁפִלוּת.

פג

א [דאָס גִּלּוּת בֵּין הָעַמִּים, ב] און דאָס גִּלּוּת צווישן אידן, ג] און דעס גִּלּוּת ביי זיך. מ'איז אין די שטאַרקסטע גִּלּוּת'ן. אין די שטאַרקסטע, מיט 'כָּל הַמִּפְּרָשִׁים'. כָּל הַמִּפְּרָשִׁים, ווי מ'רעכנט אויס [בספרים] יעדעס גִּלּוּת, בְּכָל אֹפֶן וְאֹפֶן, זעט מען [אז] יעדעס גִּלּוּת איז מְקוּיָם געוואָרן. וְהִרְבָּה 'עֲמוּ' פְּדוּת, די אַלע [ג] מיני גליות], ווי דער תולדות^{לח} רעכנט אויס [בביאור המסורה ג' פעמים פְּדוּת (המובא בבעל הטורים וארא ח, יט) וְשִׁמְתִּי פְּדֹת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמִּי, פְּדוּת שְׁלַח 'לְעֲמוֹ', וְהִרְבָּה 'עֲמוּ' פְּדוּת, שוה רומז על ג' מיני גליות הנזכרים, אצל הגוים, ואצל רשעי ישראל, ואצל עצמון]. זעה מיר [ווי] די אַלע גִּלּוּת'ער זענען מְקוּיָם געוואָרן.

^{לח} כן היה רגיל רבינו להזכיר בכמה דרושים בשם התולדות יעקב יוסף. וכעת לא מצאנו מקומו בספרי התולדות. אמנם מצאנו זה בספר אמרי קודש מהר"ש מבעלזא (בפרשת וארא) [ומקורו בספר קרבן הענין וז"ל: וְשִׁמְתִּי פְּדֹת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמִּי (וארא ח, יט). איתא במסורה ג' פדות כתובים בתנ"ך, זה שבכאן והוא חסר, וב' מלאים, פדות שְׁלַח לְעֲמוֹ (תהלים קיא, ט), וְהִרְבָּה עֲמוּ פְּדוּת (שם קל, ז). וְהענין כי שלש גליות ישנן, האחת היא הגלות שישראל הוא ביד גוי, והוא הקל שבכל הגליות, כי כבר הקדים לנו אבינו הזקן בפרשת וישלח כמה תחבולות איך להנצל מהם, כנזכר ברמב"ן ושל"ה (פרשת וישלח), והש"ת מפליא עמנו נסיו ככל עת, ועל זה נרמז כאן וְשִׁמְתִּי פְּדֹת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמִּי, פְּדֹת חסר, כי אין צריך פדיון גדול כל כך. ו הגלות השנייה, היותר גדולה היא, כשישראל בגלות אצל חבירו ישראל, כדאיתא בגמרא יומא דף י"ח אי בר אחתיך דיילא הוי, חזי קמיה לא תחליף, פירש רש"י דיילא שוטר המלך, קמיה לא תחליף, מתוך שהוא מכירך מתחלה בקי הוא בעשרך ובמעשיך, ועל זה רמז פדות שְׁלַח 'לְעֲמוֹ', פדות מלא, שצריך פדיון יותר. ו הגלות הג', כשאדם בגלות אצל עצמו, מחמת יצרו הרע, ומחמת מדותיו הגרועות, ורוצה להתגבר ואינו יכול, על זה נאמר וְהִרְבָּה 'עֲמוּ' פְּדוּת, פירות עם עצמו צריך פדיון רב, ופדות מלא.

פד

ישוב קושיא י-יא (באופן ראשון)

ובאומרו כי לי כל הארץ, הכוונה על מה שלעתיד גם כל העמים יעבדו את ה', ועל כן שפיר יהיה שבח לישראל במה שאמר והייתם לי סגלה מכל העמים, שגם אז יהיו חביבין לפני הקב"ה יותר מכל העמים

איבערדעם אז דער באשעפער וועט העלפן [בהגאולה שלימה, 'דעמאלטס' וועט זיין] והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ^ט, [לאפוקי מבזמן הזה].

[ועל זה אמר בנתינת טעם כי לי כל הארץ, והכוונה שאז יהפוך כל העמים לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד (צפני"ג ט), ושפיר יש בזה שבח ומעלה להגיד כי לעתיד לבא גם כל העמים יעבדו את ה', ושגם אז יהיו ישראל סגולה וחביבים יותר מהם].

פה

ישוב קושיא יב

[וכיון שהזכיר מה שגם כל העמים יעבדו את ה' לעתיד לבא, על כן חזר ואמר לבני ישראל לבד יאמרו תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, שלמעלות אלו לא יזכו גם לעתיד רק בני ישראל בלבד].

פר

[קושיא יג]

בפסוק כה תאמר לבית יעקב דרשו שהיא אמירה רכה להפשוטי עם, ותגיד לבני ישראל, הם דברים קשים כגידין להבני עלייה. וקשה דלא מצינו כאן שני סוגי דיבורים. ובפרט שמסיים לבסוף אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, ופירש רש"י לא פחות ולא יותר. ואם כן האריך שייך בדיבורים אלו, הן אמירה רכה, והן דברים קשים כגידים

קען זיין [עוד בחינה בזה, בהקדם וואס] איך האב שוין אסאך מאל געפרעגט, [און] זיך געשטעלט דערויף. [אויף דעם וואס] דער בורא כל עולמים האט געזאגט כה תאמר לבית יעקב, [ופירשו חזו"ל^ז זו] אמירה רכה [לנשים ופשוטי עם], ותגיד לבני ישראל, [אלו] דברים קשים כגידין [לאנשים ובני עלייה].

[ומשמע] לכאורה [אז] ער האט דאך דא געהייסן זאגן צוויי ערליי [אופנים], און דא שטייט דאך נאך איין ערליי ווערטער. [ובפרט שגם מסיים] אלה הדברים [אשר תדבר אל בני ישראל, ופירש"י] לא פחות ולא יותר.

[ואם כן] וואו איז דא דא פאר בית יעקב פאר די פשוטי עם אמירה רכה, ולבני ישראל [איז] דברים קשים כגידין.

פז

איך האב שוין געזאגט אופנים שונים [ליישוב זאת].

נאך וואס ס'קען זיין נאך היצטערט, קען מען אויך זאגן מיט דעם [לפי דרכינו להלן] בישוב קושיא י-יא, ובוה יתבאר גם ענין זה] וואס דער בורא כל עולמים האט געזאגט כה תאמר לבית יעקב זאלסטו זאגן אמירה רכה, ותגיד לבני ישראל, דברים קשים כגידין.

^ט רבינו קיצר והפסיק כאן הענין להתחיל אחריו באופן שני, והשלמנו הדברים לפי ענין הדרוש בדרך אפשר.
^פ בתרגום יונתן, ובמכילתא (כאן) ושמות רבה (כה, ב) ותנחומא (מצורע סימן ח) ופרקי דרבי אליעזר (פרק מא). בכולם איתא בית יעקב אלו הנשים ובני ישראל אלו האנשים, וכן הוא ברש"י כאן. אבל בכמה ספרים ומפרשים כתבו דבית יעקב אלו הפשוטי עם, ובני ישראל הם הבני עליה, ולדוגמא בעקידת יצחק (שער מד), ובאור החיים הק' (כאן), ובחפלאה (כתובות, הקדמה אות א), ובנועם אלימלך (בפרשתן), וכן הביא הייטב לב (ואתחנן) בשם אהבת שלום, וכן היה רגיל בפי רבינו להזכיר כן בשם חזו"ל. ועיין בזה הקדוש (ח"ב עט: בסוף העמוד).

פח

הקדמה ליישוב קושיא יג, ולישוב קושיא י"א (באופן שני)

[דהנה] לעולם איז דאָס ענין [פון] וְהֵייתֶם לִי סֻגְלָה מִכָּל הָעַמִּים, לכאורה איז דאָךְ שווער אַ קְשִׁיָּא (כדלעיל בקושיא י), סֻגְלָה 'מִכָּל הָעַמִּים', ווי קען זיין [שהשבח הוא במה שיהיו] סֻגְלָה מִכָּל הָעַמִּים, וואָס איז דער 'יחוס' [פון] סֻגְלָה 'מִכָּל הָעַמִּים', דאָס איז [דאָךְ] אַ קליינער יחוס.

פט

מבואר בגמרא בטעם הגליות דהוא כְּדִי שִׁיתּוּסְפוּ עֲלֵיהֶם גֵּרִים, ולפי המבואר בכתבי הארז"ל הכוונה בזה גם על הוצאת ניצוצי הקדושה שנפלו בין הקליפות ונפזרו בכל העולם, ועל כן צריכין ישראל לילך לשם להעלותם ולבררם נאָר וואָס זשע דען, די גמרא זאָגט^{מא} לא גִלוּ יִשְׂרָאֵל בֵּין הָאוּמוֹת, אָלָא כְּדִי שִׁיתּוּסְפוּ עֲלֵיהֶם גֵּרִים, מ'זאָל אַרויסנעמען גֵּרִים. [און] אין די כתבי האר"י איז מבואר^{מב}, אַז דאָס איז די ניצוצין הקדושים. טאָקע גֵּרִים בְּפוֹעַל [אויף], און עקסטערדעס די כתבי אר"י זאָגן [דהכוונה] אויף ניצוצין הקדושים, [שהם מפורדים] איבערעאל אין די גאַנצע וועלט, וואָס מ'דאַרף מוֹצִיא זיין פון דאָרטן, און ברענגען לַמָּקוֹם הַקְדוּשָׁה^{מג}.

^{מא} בגמרא פסחים (פ:): לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות, אלא כְּדִי שִׁיתּוּסְפוּ עֲלֵיהֶם גֵּרִים, שנאמר (הושע ב, כה) הִרְעַתִּיהָ לִי בְּאֶרֶץ, כלום אדם זורע סאה, אלא להכניס כמה כורין. ורבי יוחנן אמר מהכא (שם), וְרַחֲמֵי אֵת לֹא רָחֵמָה [ונג'] וְאֶמְרֵי לֹא עָמִי עָמִי אָתָּה, פירש"י: אותם שלא היו מעמי ידבקו בהם, ויהיו לי לעם].

^{מב} עיין בשער המצות פרשת ראה (בביאור מצות זכירת יציאת מצרים): גם נודע מה שנתבאר אצלנו בטעם שְׂכִינָה בְּגִלּוֹת, מה עניינו, כי הנה הסיבה היא שעל ידי חטא אדם הראשון עירב טוב ברע, וכל הנשמות של קדושה נפלו לתוך הקליפות, הם שבעים, כנגד ע' אומות, וצריכין ישראל לְגַלוֹת בֵּין כּוֹלֵם, כדי לְלַקֵּט הנשמות שנפלו בתוך כל קליפה שבהם, וכאשר יגמור לקיטת כל הנשמות מן הע' אומות, אז הוא זמן דמטו רגלין ברגלין הנזכר בפרשת פקודי (בוזרו, דף רנח.), ואז יתקיים מקרא דכתיב (ישעי' כה, ח) בְּלַע הֶמָּן לִנְצַח כו'. ○ וזהו סוד פי קאָרפּע רוחות הַשָּׁמַיִם [פְּרָשְׁתִי אֲתָכֶם] כו' (זכרי' ב, י) [הנזכר בגמרא תענית ג: ועבודה זרה י:], כי הוצרכו ישראל לילך בגלות בכל ד' רוחות השמים, בכל ע' אומות. ואין צורך שכולם יחד יגלו בין כל אומה ואומה, אמנם כיון שאיש אחד מישראל לבדו גלה באיזה אומה, נחשב כְּאֶלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל גִּלוּ. וכמו שאדם הראשון פָּגַם בכל העולמות, לכן כשנפלו ממנו הנשמות הכלולות בו אל הקליפות, נתעברו בד' רוחות העולם אשר מכולם נטל עפרו כנודע, וכל אחד מע' שרים של אומות העולם שהם כללות הקליפות כולם, כל אחד לקח חלקו. וזהו הנשמות אין כח בהם לצאת משם אלא בכח מצות ותפלות ישראל, והם מבררין אותם מתוך הקליפה, ומוציאים אותם משם, ומעלים אותם למעלה בבחינת מ"ן כנודע, וכל זה על ידי תפלתם של ישראל וכו'. ○ ועתה נבאר ענין גלות מצרים, למה נזכר יותר מכל שאר הגליות. והטעם הוא כי במצרים היו כל ניצוצות הראש של כל ישראל מעורבין בהם, ולא נגאלו משם עד שיצאו ונתבררו מתוכם כל הנשמות, וזהו סוד וְיִנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם (בא יב, לו) שעשאוה כמצולה שאין בה דגים (ברכות ט:), שהם ישראל הנרמזים בדגים, וְיִדְּגוּ לָרֵב (ויחי מח, טו) וכו'. משא"כ בכל השלשה גאולות של בבל ומדי ויון, שלא נגאלו לגמרי מתוכם, ונשארו בחינת קצת נשמות שלא נתבררו לגמרי, וכדוגמתה נשארו [כמה מבני] ישראל למטה תחת יד בבל ומדי, ולא עלו בבנין בית שני כנודע, כדי לברר הנשאר שם. האמנם כללות ישראל יצאו מן גלותם, ולכן נקרא 'גאולות', אבל אינם 'שלימות' כגאולת מצרים וכו'. ובה יתבאר טעם חומר הזכרת זכירת מצרים מכל שאר הגליות, כי היא לבדה 'גאולה שלימה אֶמְתִּית'. ○ ואמנם 'הגאולה העתידה' גדולה אף מגאולת מצרים, והטעם הוא כי הנה בגאולת מצרים אעפ"י שלא נשאר בה בעצמה שום ניצוץ של קדושה, כי הכל נתברר כנזכר, עכ"ז עדיין בכל הארצות כולם זולת מצרים לא נתבררו חלקם אשר נתעברו בתוכם מזמן חטא אדה"ר וכו'. אבל גאולה העתידה אין אחריה הפסק, עוד גלות אחר, לפי שאין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות להתברר מכל האומות כולם וכו'.

ולפי זה כתב בשער הפסוקים (ריש פרשת שמות): כבר נתבאר בפרשת ראה במצות זכירת יציאת מצרים, סיבת הגלות שגלו ישראל בין האומות, מה עניינם. ואמרנו, כי אדם הראשון היה כולל כל הנשמות, והיה כולל כל העולמות. וכשחטא, נפלו ממנו כל הנשמות ההם לתוך הקליפות, הנחלקות לשבעים אומות, וצריכים ישראל לגלות שם בכל אומה ואומה, ללקט שושיני הנשמות הקדושות, שנתפזרו תוך הקוצים ההם. וכמו שאמרנו חז"ל (פסחים פ:), לְמָה גִּלוּ יִשְׂרָאֵל בֵּין הָאוּמוֹת, כְּדִי שִׁיתּוּסְפוּ עֲלֵיהֶם גֵּרִים' וכו', והבן זה היטב.

צ

ואף שגזירת הגלות הוא רק מפני החמאים, ואם כן מה היה עם כל אלו ניצוצי הקדושה באם לא היו חוטאים. כבר כתב בזה האור החיים הק', דאם לא היו חוטאים היה מקום הקדושה חזק כל כך, עד שהיו ישראל יכולין לשאוב למקומם כל ניצוצי הקדושה שבכל העולם, ועכשיו שחטאו אין בכחם זה, רק על ידי שילכו שם למקום הניצוצין שבכל העולם

[און אויף דעם] זאָגט דאָך אויך דער אור החיים הקדוש^מ, [דלכאורה] וואָס העט גיווען געווען ווען מ'זינדיגט נישט. [והלא] דאָס גלות איז דאָך געווען דורכן חטא, ומפני חטאינו גלינו מארצנו (תפלת מוספין ליר"ט), [ואם כן] וואָס העט געווען ווען מ'זינדיגט נישט, העט דאָך נישט געווען קיין גלות. וואָס העט געווען מיט די ניצוצין הקדושים.

צא

זאָגט דער אור החיים הקדוש, ווען מ'זינדיגט נישט, איז דער כח הקדושה אזוי שטארק, אַז ס'העט גיווען 'צוגעצויגן' [לארץ ישראל] פון דער גאַנצער וועלט. וואו ס'איז דאָ אַ ניצוץ הקדוש, מסוף העולם ועד סופו, העט עס גיווען צוגעצויגן אהין למקום הקדושה, דאָרטן וואו אידן זענען געווען, במקום הקדש. נאָר אַז מ'האָט אָבער געזינדיגט, איז דער כח הקדושה נישט אזוי שטארק, קען מען נישט 'צוציען'.

[און] הלאי - זאָגט ער - אַז מ'איז דאָרטן [בחוץ לארץ] אויפן פלאץ [של ניצוצי הקדושה], אַז מ'זאָל דאָרטן קענען מוציא זיין די ניצוצי קדושה. הלאי העט עס אזוי געווען.

צב

גם מבואר באור החיים הק' דוהו ענין הנאמר כאן והייתם לי 'סגולה' מפל העמים, והכוונה על הסגולה הלו מה שיכולין ישראל להוציא ולברר ניצוצי הקדושה המפוזרים בכל העמים, שהוא כדוגמת סגולת אָבן השואבת אָבער על כל פנים יהיה איך שיהיה, איז דאָ [ווי] אַ סגולה, אַ אָבן שואבת^מ, [כדוגמת] סגולת אָבן השואבת^מ, [אז] מציט צו זיך [דעם] וואָס ס'איז ציוואָרפן [בכל]

^מ וז"ל רבינו ביואל משה (ב, קי) על זה: ולדעת חכמי האמת מה שאמרו בגמרא כדי שיתוספו עליהם גרים, הכוונה גם על הנשמות הנטמעות, כמו שכתב האר"י ז"ל, שגם אלו נקראים גרים. וגם נשמות הגרים המה מהנשמות שנדחו מ ישראל ונטמעות בהם כנודע, והכל אחד הוא. [וע"ע שם מה שהאר"י רבינו בזה, והביא עוד הרבה מאמרים בזה מדברי חכמנו^ל].

^מ באור החיים הק' פרשת בהר (כה, לט): ואומרו (שם, מ) עד שנת ה'יובל, הוא גבול הגאולה כידוע, יעבר עמך. ומודיע ה' כי סוף סוף יצא מעמו, דכתיב ויָצֵא מֵעֶמְקָא הוּא וּבְנָיו, פירוש הניצוצים המתבררים באמצעות היותם עמו, והוא סוד הגלות, שאם לא כן למה לא יסרוס ה' בשבט מוסר שם בארצם ובנחלתם, אלא אחד מהטעמים הוא כדי שיבררו הניצוצות של הקדושה מבין הארצות, כי כל מקום ומקום שימצאון שם ישראל, באמצעות היסורין והתורה והמצוות הניצוצות מתבררים מעצמם וכו'. וואס תאמר אם כן אם לא היו ישראל חוטאים וגולים, מי היה מברר המתבררים עתה בתפוצת ישראל. דע, כי אם לא היו ישראל חוטאים היה להם כח לברר ניצוצות הקדושות במקום שהם, מכל המקומות אשר באו שם. מה שאין כן אחר חטאם, דחלש כחם. וקלאי שתשיג ידם במקום עצמו אשר שם הניצוצות. [וע"ע להלן בהערה מו].

^מ היינו 'מאגנעט'. והלשון אָבן שואבת הוא מלשון הגמרא בסוטה (מז, ו) וסנהדרין (קז, ו). ופירש רש"י בסוטה: אָבן שואבת. שמגבהת את המתכת מן הארץ ומעמידתו באויר. - ובסנהדרין פירש רש"י: שואבת. מגבהת מתכת בלא גניעה, כעין אותה שולעוץ קלאמינס"ה בלע"ז.

^מ כמבואר זה באור החיים הק' בפרשת (יט, ה): עוד ירמוז סתר עליון, לפי מה שקדם לנו, כי ענפי הקדושה נתפזרו בעולם, ואין מציאות להם להתברר זולת באמצעות ישראל. וביותר באמצעות עסק התורה, שהיא 'כאבן השואבת' ניצוציה במקום שהם. ואותם ניצוצי הקדושה גם להם יקרא סגולה. והוא אומרו והייתם, קרינן ביה והייתם, פירוש בה"א מלאפ"ם [היינו שורק דידן, ואצל הספרדים נקרא המלאפים שורק, והשורק קיבוץ], כי הם יהיו היות סגולה, מפל העמים אשר נפוצו שם, באמצעות התורה, כמאמר ז"ל (והורח"ב פסח:), וכמו שכתבנו כמה

העולם, די] נִיצוּצֵין הַקְדוּשִׁים איז דאָ אויף די גאַנצע וועלט, און אידן ברויכן דאָס מוציא זיין.

צג

[ולאחר שחטאו התיקן הוא על ידי שילכו לאותן המקומות שבכל העולם].
אזוי ווי ס'שטייט אין מדרש^{צב}, [אז] פאר די גאולה העתידה מוז מען איבעראָל זיין אידן.

צד

הנה ענין בירור והעלאת הניצוצין הוא עבודה קשה שבמקדש, ובפרט לאחר שחטאו, שצריכין סיעתא דשמיא מרובה שיעלה בדי ישראל להעולתם ולתקנם, ולא כהרבה שלא זכו והפילו ונפלו עוד יותר בין הקליפות ח"ו [ונמצא כי] 'ממה נפשך' איז עס אַ שווערע עבודה.
ווען מ'העט נישט גיווען געזינדיגט, דארף זיין אַ שטארקער כח הַקְדוּשָׁה, [און] ס'איז שווער צו דערגרייכן צו אַזאַ כח הַקְדוּשָׁה, אַז מ'זאָל אַזוינס 'צוציען'.
איז מען ווידעראום אין גלות ווידעראום? איז זייער שווער דורכן תוקף הגלות אין די מקומות הטומאה, אַז מ'איז אין די מקומות הטומאה צווישן די אומות העולם, און מ'דארף אַרויסנעמען פון דאָרט נִיצוּצֵין הַקְדוּשִׁים.
מ'דארף גרויס סיעתא דשמיא אַז מ'זאָל נישט נאָך מער פאַרפאַלן ווערן, און איינגעטינקען ווערן.

אזוי ווי מ'זעט נעבעך רבים שתו און רבים ישתו^{צה}, וויפיל זענען נטמע געוואָרן אין די מקומות, ווי מ'פאַלט אַריין אין די מקומות הגלות, אין די מקומות הטומאה.

צה

בעונינו הרבים איבעראָל איז דאָך די זעלבע, די גאַנצע וועלט איז דאָך פיל, איבעראָל מסוף העולם ועד סופו. [הן] אין 'די' מקומות [במדינת אַמעריקע, והן] אין אַלע מקומות. סיי אין מקומות הקדושה אין ארץ ישראל, און [סיי] אין חוץ לארץ.

פעמים הדברים במעשה מצרים. ○ ואמרו כי לי כל הארץ, כאן רמז שיש לו סגולה מפוזרת 'בכל הארץ', וזה טעם פיזור ישראל בארבע רוחות העולם, לחזור אחר הסגולה שהיא אבידתם. והנה זולת עונם של ישראל היו יכולים השגת הדבר, בלא פיזור בעולם, אלא בכח עוצם תורתם היו מולכים בכל העולם, ושואבים כל בחינות הקדושות מכל מקום שהם. ובאמצעות החטא תש כוחם, וצריכין לרדת שמה לברר הטוב ההוא.

ועוד שם בפרשת בא (יא, ה): עוד יש לך לדעת כי כל מקור ישאף למינו וישאבנו, וזה הוא סוד בחינת בירור נִיצוּצֵין הקדושה, באמצעות נשמות ישראל ועסק תורתם, והצדיקים העצומים קדמונינו יכירו בהביטם באדם רשע, לברר ממנו כח החיוני שהוא בחינת הטוב, באמצעות הראיה הדקה אשר יביטו בעין החכמה להוציא חלק הטוב ההוא. כי כשיתכוין למול ענף הקדושה, תעשה בו נפש הצדיק כמעשה 'אבן השואבת לברזל' הנקראת קאלמיט^{צח} 'בלעז', שתוציאנו ממקום שנקבע שם בראיה. וה' עשה דמיונות בעולם, להאמין אדם בתורת חכם. [ונכעין זה כתב שם בסוף ויגש מז, כז], ובפרשת אמור (כב, יב) ופרשת שלח (יד, ט).

^{צח} בשיר השירים רבה (פ"ב, פסוק ח): ר' יודן ור' חוניה, ר' יודן בשם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, ור' חוניה בשם ר' אליעזר בן יעקב אומר, קול דודי הנה זה בא (שם), זה מלך המשיח, בשעה שהוא אומר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין, אומרים לו היאך אנו נגאלין, ולא כבר נשבע הקב"ה שהוא משעבדנו בע' אומות. והוא משיבן שתי תשובות, ואומר להם אחד מכם גולה לברכיה, ואחד מכם גולה לסמטריה, דומה כמו שגליתם כולכם, ולא עוד אלא שהמלכות הזאת מכתבת טירוניא מכל העולם, מכל אומה ואומה, כותי אחד או ברברי אחד בא ומשעבד בכם, כגון ששעבדתם בהם כל אומתם, וכאילו נשתעבדתם בשבעים אומות, ובחדש הזה אתם נגאלין, הדא הוא דכתיב (א, יב, ב) החדש הזה לכם ראש חדשים. [וכן הוא בפסיקתא רבתי (פרשה טו). ועיין בזה בדברי רבינו ביואל משה (א, יט, ב, קט)].

^{צח} מלשון הגמרא בכתובות (ח, ב): רבים שתו, רבים ישתו. [ועיי' שם שמואל אחד אמר כן לענין תנחומי אבליים].

איבעראל איז דאך פיל, מלאה גלולים^ט, מלאה גלולים מיט עריות, מיט די אלע טומאות וואס ס'איז פיל אויף דער וועלט. און א איד ברויך זיך דערהאלטן, מ'ברויך אויף דעם זיך מתגבר זיין.

צו

דאס איז [דאך] געווען אין מצרים, איז געווען דעם גרויסע געשריי וואס אידן זענען געווען אין מצרים, אין די מקומות הטומאה, [שעל זה נאמר וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל] אשר מצרים מעבדים אתם. [עד כדי כך] מ'האט געמוזט [זיי] ארויסציען פון מצרים [קודם ת' שנה, ווייל] אז נישט העט גיווען געווען ולא יכלו להתמקמה, [כי היו ח"ו נופלים] אין די נו"ן שער טומאה.

צו

נאָר פון וואו קאָן מען היינט אַרויסציען, וואו קאָן מען 'גיין' היינט, [והלא] 'איבעראל' זענען דאך די מקומות הטומאה. איבערדעם זענען די נסיונות זייער גרויס.

צח

ישוב קושיא יג, עם ישוב קושיא י"א (באופן שני)

והנה הבני עלייה הבנו פירוש זה במאמר והייתם לי סגלה מכל העמים, דהבונה על סגולת שאיבת ניצוצי הקדושה מבין כל העמים. והטעם כי לי כל הארץ, דבכל הארץ מפורים ניצוצי הקדוש שהם מוחלק הקדושה, והקב"ה מלא כל הארץ כבודו ומסייע להעלותם. והבנו גם כן שזהו עבודה קשה הצריך סיעתא דשמיא מרובה, ולזה היה אצלם דברים קשים בנידון

ממילא [כששמעו הבני עלייה] אז מ'ברויך צו זיין א סגלה מכל העמים, אז מ'ברויך פון איבעראל נעמען [ללקט ולהוציא ניצוצי הקדושה, סיי] וואו מ'איז, [הבינו מזה דבודאין] איז דאס א גרויסע עבודה, דאס איז דברים קשים בגידין.

צט

מה שאין כן הפשוטי עם לא הבינו כל זה, והבינו את המאמר כמשמעות פשוטו, ולכן היה זה אצלם רק אמירה רבה

איבערדעם, די פשוטי עם, די דערגרייכן דאך נישט הויעך [בהשגתם, ועל כן כששמעו כי] זיי זענען מער פון די אומות העולם, זיי האלטן נאך [במדריגה נמוכה, וכששמעו] זיי זענען מער פון די אומות העולם, איז זיי גענוג געווען דער פראסטער פשט, והייתם לי סגלה מכל העמים, מ'האט עס געלערנט פשוט, האבן זיי נישט געזען דעם שוועריגקייט וואס ס'איז דערינען.

ק

אבער די בני עלייה, די האבן דאך געזען אז מער פון די אומות העולם דאס איז ווייניג געווען, [אז] מ'זאגט זיי דא צי [אויף] אם שמוע תשמעו בקלי [דעם והייתם סגלה מכל העמים, שהרי] זיי זענען פריער אויך געווען מער פון די אומות, זיי האבן שוין דאס פארשטאנען [גם מקודם].

אלא מאי איז דער פשט [סגלה מכל העמים] אז מ'וועט ארויסנעמען [ניצוצי הקדושה] פון אלע אומות, ווארן פי לי כל הארץ, ווייל איבעראל [בכל הארץ] איז דא ניצוצין

הַקְדוּשִׁים [השייכים 'לי', שהרי] דער בוראָ פֿל עולָמים איז איבעראַל דאָ, מלאָ פֿל האָרץ פֿבורו, [וממילא] דאָרף מען 'צוציען' פון איבעראַל.
[און] דעס איז אַ שווערע עבֿודה, דעס איז 'דברים קשים כגידין'.

קא

איבערדעם טאָקע די זעלבע ווערטער [פון] וְהִייתָם לִי סֶגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי פֿל האָרץ, איז געווען פֿאַר די בֵּית יַעֲקֹב, לויט וויפֿיל - לִפִּי עֶרְכָם - זיי האָבן געקאָנט לערנען פֿשט, האָבן זיי נישט געזען קיין אַנדערן פֿשט, איז עס געווען אַמִּירָה רַכָּה.
אַבער לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, איז עס דְּבָרִים קָשִׁים כְּגִידִין.
אַזוי ווי דער אַמֶּת [איז], אַז ס'איז דְּבָרִים קָשִׁים כְּגִידִין, אַז מ'דאָרף דאָס 'דורכברעכן'.

קב

ולענין מצב דורינו:

אַבער דער אַמֶּת, דעמאָלטס האָט מען געדארפט צו זיין בְּנֵי עֲלִיָּה [להשיג זאת, כי הפשוטי עם] זיי האָבן גאַרנישט געוואוסט אַז ס'וועט נאָך זיין אַ גָלוּת. [וכמו שמצינו בפרשת שמות] מ'האָט דאָך פון זיי פאַרהוילן דעם אַקִּיָּה אָשֶׁר אַקִּיָּה, אַז ס'וועט זיין אַ שְׁעִבּוּד אַחֵר.

קג

נאָר בענוותינו הרבים היינט, היינט זעט שוין יעדערער, [אפילו] די פֿשוטי עַם, יעדערער זעט דעם תּוֹקֶף [הגלות], אַז ס'איז דְּבָרִים קָשִׁים כְּגִידִין.
היינט זעט יעדערער ווי שווער דאָס איז, אין די אַלע מְקוֹמוֹת הַטּוֹמָאָה, אין די אַלע מְקוֹמוֹת הַטּוֹמָאָה אַז אידן ברויכן צו זיין, [און ווי ווייט] מ'ברויך גרויס סִּיעֲצָא דְשִׁמְיָא ס'זאָל זיך 'דורכריקן', [און] מ'זאָל חלילה נישט נִדְחָה ווערן.

קד

מ'זאָל וויסן, אַז מ'ווארט מיר דאָ אויף דער גרויסער יִשׁוּעָה.
דער בוראָ פֿל עולָמים וועט דאָך העלפֿן אידן, אַז מ'וועט זוכה זיין אמאָל צו דער גאָולה, [און] 'נישט אויף לאַנג' וועלן זיי קענען פאַרדאָרבן.

קה

דער אַמֶּת, העט מען דאָך שוין לאַנג גיווען געהאַלטן נאָך דער גאָולה.
נאָר בענוותינו הרבים, 'דִּי' רְשָׁעִים, די פֿתוֹת וואָס זענען זיך מְכַנֶּה פֿאַר גוֹאֲלִים בענוותינו הרבים, און [צוליב וואָס] אידן זענען פֿרוּף נאָך זיי, מ'גייט זיי נאָך כַּח און חֲזוּק, הֵן הִמָּה הָיוּ בְּעוֹכְרֵינוּ [לעכב את הגאולה], דעס איז געווען דער חֲסָרוֹן, דעס האָט אויפגעהאַלטן די גאָולה.

קי

[נאָר] אונז האָף מיר 'דאָך' נאָך, מ'וועט דאָך נאָך זוכה זיין בְּקָרִב [הימים, להוושע בתשועת עולמים].

² כמבואר בגמרא ברכות (ט:) ובשמות רבה (ג, ד) וברש"י שמות (ג, ד). וכבר האריך רבינו בזה בס"ג שמות תשי"ז (לשון קדשו קונטרס רמט ח"א) עיי"ש.

כִּי לֹא לִנְצַח יָרִיבֵּא.

וְאֵל לְעַד יִקְצֶה־יִי.

חֵס וְשָׁלוֹם! חֵס וְשָׁלוֹם!

כִּי לֹא לִנְצַח יִשְׁכַּח אֲבִיּוֹן^{יב}, נִשְׁט אוֹיֵף אֵיִיבִי!

ס'וועט נישט לאנג דויערן, [און] מ'וועט דעך דאך געהאלפן ווערן!

קז

דער בינה לעתים טייטשט^{יד} כִּי לֹא לִנְצַח יִשְׁכַּח אֲבִיּוֹן, [אַבער] תְּקוּת עֲנִיִּים תֹּאבֵד לְעַד. אַז דער בּוֹרֵא כָּל עוֹלָמִים וועט אֲדוּאֵי העלפן אידן [וְלֹא לִנְצַח יִשְׁכַּחנּוּ], נאָר דעס וואָס דער אָרעמאַן מאַלט זיך אויס, [שיוושע] אויף אַזאַ אופן אָדער אַזאַ אופן, דעס איז גאַרנישט.

דער בּוֹרֵא כָּל עוֹלָמִים האָט דָּרְכִים [הרבה, און] ער וועט אונז העלפן אויף אַזאַ אופן ווי מ'קען זיך גאַרנישט אויסמאַלן.

זאָגט ער, כִּי לֹא לִנְצַח יִשְׁכַּח אֲבִיּוֹן, אַבער תְּקוּת עֲנִיִּים, דעס וואָס מ'מאַלט זיך אויס, מ'האַפט אויף 'רעם' אָדער אויף 'ענעם', דעס איז תֹּאבֵד לְעַד, דעס איז אַן אַבְדּוֹן, פון דעם ווערט גאַרנישט.

קח

אַבער [על כל פנים] כִּי לֹא לִנְצַח יִשְׁכַּח אֲבִיּוֹן, דער בּוֹרֵא כָּל עוֹלָמִים וועט דאך העלפן.

^{יא} לשון הפסוק בתהלים (קג, ח-ט): רַחֲמִים וְחַנּוּן ה', אַרְךָ אֲפִים וְרֹב חֶסֶד. לֹא לִנְצַח יָרִיב, וְלֹא לְעוֹלָם יִשׁוּר. ופִּירֵשׁ שם הַרְדָּק: וְאֵם הִיָּה הָרִיב עֲמָנִי, וְנִטָּר עוֹנִינוּ בַּתָּחוּ אוֹתָנוּ בְּגִלּוֹת, לֹא תַּהִיָּה זֹאת הַמְרִיבָה וְהַנְטִירָה לִנְצַח וְלַעֲוֹלָם, כִּי יִרְחַם עָלֵינוּ, וְיַעֲלֵנוּ מִן הַגִּלּוֹת.

^{יב} מלשון הפסוק בישע'י (סד, ה-ח): וְנָהִי כְּשֹׁמֵא כְּלָנוּ וּכְכֹגֵד עֲדִים כָּל צִדְקָתֵינוּ וְגו'. וְאִין קוֹרֵא בְּשִׁמְךָ מִתְעוֹרֵר לְהַחֲזִיק בְּךָ, כִּי הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ מִמֶּנּוּ וְתִמְוֹגְנוּ בְּיָד עוֹנֵנוּ. וְעַתָּה ה' אֲבִינוּ אֶתָּה, אֲנַחְנוּ הַחֲמֵר וְאַתָּה יִצְרָנוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֶךָ כְּלָנוּ. אֵל תִּקְצֶה ה' עַד מָאֵד, וְאֵל לְעַד תִּזְכֹּר עוֹן, הֵן הִבֵּט נָא עֲמָךְ כְּלָנוּ. [ופִּירֵשׁ בַּמְצוּרֵת דוּד: אֵל תִּרְבֵּה לְקַצּוֹף. וְאֵל תִּזְכֹּר הַעוֹן עַד עוֹלָם].

^{יג} בתהלים (ט, ט): כִּי לֹא לִנְצַח יִשְׁכַּח אֲבִיּוֹן, תְּקוּת עֲנִיִּים תֹּאבֵד לְעַד. - וּבִרְשׁ"י שם: כִּי לֹא לִנְצַח יִשְׁכַּח. יִשְׂרָאֵל הָאֲבִיּוֹן, מִלְּפָקוֹד עֲלֵיהֶם מִה שִׁשְׁיַעֲבָדוּ בּוֹ, וְתְקוּת עֲנִיִּים 'לֹא' תֹּאבֵד לְעַד. נֹכְמֹו שְׁכַחַת בַּמְצוּרֵת דוּד שֶׁם, דְּמַלְת 'לֹא' מִשְׁמַשְׁת בַּשֵּׁנִים, כְּאִילוּ אָמַר 'לֹא' תֹּאבֵד לְעַד. וְכֵן פִּירֵשׁ הַרְדָּק. אֲמַנֵּם לִפִּי הַבִּינָה לַעֲתִים דְּלִקְמָן, אִין צָרִיכִין לֹדָה, אֵלֶּא הִסִּיפָה מִתְפָּרֵשׁ כְּמַשְׁמַעוֹן.

^{יד} וְכֵן הִזְכִּיר רַבֵּינוּ פִּירוּשׁ זֶה בַּכֹּמָה דְּרוּשִׁים בְּשֶׁם הַבִּינָה לַעֲתִים, וְכַעַת לֹא מִצָּאנוּ מִקּוֹמוֹ. - וְעֵינֵין פִּירוּשׁ זֶה בְּדַבְרֵי יַחֲזַקְאֵל הַחֹדֶשׁ (בְּלִיקוּטִים עַל תַּהֲלִים) וְז"ל שֶׁם: כִּי לֹא לִנְצַח יִשְׁכַּח אֲבִיּוֹן תְּקוּת עֲנִיִּים תֹּאבֵד לְעַד. לַכֹּאוּרָה הָרִי סוֹפּוֹ שֶׁל הַפִּסְקוּס סוֹתֵר אֶת תַּחֲלִיתוֹ. אֵלֶּא הֵעֵנִי מַחֲשֵׁב תְּמִיד בְּלָבוֹ מֵאִין יֹבֵא עוֹזֵר לִפְרֹנֵס אֶת בְּנֵי בֵּיתִי, וּמֵאִין אִקָּח לְצִרְכֵי שַׁבָּת, וְכִדּוּמָה. אַךְ אַחֵר כֵּךְ רוֹאִים בְּמוֹחַשׁ כִּי הַשִּׁי"ת יִתְבָּרֵךְ מִזְמִין פְּרִנְסָתוֹ מֵרָאשׁ, וְיֵשׁ לוֹ לְצִרְכֵי שַׁבָּת בְּדֶרֶךְ אַחֲרֵת, לֹא כְּאִשֶּׁר הוּא חֹשֵׁב. וּפִירוּשׁוֹ שֶׁל הַפִּסְקוּס כֵּךְ הוּא, כִּי לֹא לִנְצַח יִשְׁכַּח אֲבִיּוֹן, הַשִּׁי"ת לֹא יַעֲזוֹב אֶת הָאֲבִיּוֹן וּמִזְמִין לוֹ אֶת פְּרִנְסָתוֹ אִיךְ שְׁהוּא, אֲבָל תְּקוּת עֲנִיִּים תֹּאבֵד לְעַד, לֹא כְּתַקְוָתוֹ וְלֹא כְּפִי שְׁהוּא חֹשֵׁב. וּבִלְקוּט הַגְּרִשׁוֹנִי (עַל תַּנ"ךְ ח"א, בְּלִיקוּטֵי תַּהֲלִים) הִבִּיא זֹאת בְּשֶׁם כְּעַל הַהִפְלָאָה, וְז"ל שֶׁם: יֵשׁ שְׁמִקּוּוֹה הֵעֵנִי שְׁמִמְקוֹם פְּלוֹנִי אוֹ מֵאִישׁ פְּלוֹנִי תְּבוּא לוֹ יִשׁוּעָה, וְאַחֵר כֵּךְ רוֹאֵה כִּי לְשׁוֹא הִיתָה, רַק מִמְקוֹם אֲשֶׁר לֹא עֲלָה עַל דַּעְתּוֹ כִּלְל, מִשֶּׁם תִּצְמַח לוֹ יִשׁוּעָה. וְזֶה לְהִרְאוֹת לוֹ כִּי אַךְ לְשׁוֹא כֹל תַּחֲבֻלוֹתָיו, וּמַחֲשֻׁבוֹת אִדָּם הֵמָּה הִבֵּל, רַק הַשִּׁי"ת בְּהַשְׁגָּחָתוֹ הַנְּפִלְאָה עַל כָּל בְּנֵי הָאָדָם מִזְמִין לוֹ פְּרִנְסָתוֹ מִמְקוֹם אֲשֶׁר לֹא קוּה כִּלְל, וְהוּא כְּמַעַט חוּץ לְדֶרֶךְ הַטְּבַע. וְזֶה שְׁאֵמַר, הֵן אִמֵּת כִּי לֹא לִנְצַח יִשְׁכַּח אֲבִיּוֹן, אֲבָל תְּקוּת עֲנִיִּים, תְּקוּתָם וְתוֹחַלָתָם שִׁיּוּשַׁע עַל יְדֵי מִסְחָר פְּלוֹנִי, אוֹ אִישׁ פְּלוֹנִי, זֹאת תֹּאבֵד לְעַד. מִמַּעֲמֵת בְּשֶׁם הַגָּאוֹן הַפְּלֵאָה ז"ל.

רלא

התחלת כרבת הקודש

מ'זאל זוכה זיין [צו] מקבל זיין אויף זיך דעם עול מלכות שמים.
אזוי ווי ס'איז היצט א וואך פון קבלת התורה, און די ימי השוכבי"ם, מ'זאל מיר
די זכיה האבן מ'זאל מיר מקבל זיין דעם עול מלכות שמים.
הקדוש ברוך הוא זאל האבן די השפעה אויף אונז, [זא] מ'זאל מיר די זכיה האבן
מ'זאל מיר זוכה זיין צו תשמרו את בריתי.

רלב

המשך ישוב הקושיות בפרשת בחלקי השלישי

הקדמה לישוב קושיא ח

קאן זיין, - כ'האב פריער דאס פארגעסן [לייבט גס קושיא ח, באומרו] - נעטה אם
שמוע תשמעו בקלי, וואס איז דער 'נעטה' אם שמוע תשמעו?

רלג

[דהנה] מ'האב מיר דאך פריער געזאגט [בביאור הפסוק] ושמרתם את בריתי, [זא] די
טייטש [פון] שמירה איז 'פארזיכטיג' זיין. פארזיכטיג מוז מען זיין, דאס מוז מען
תיקף, אז מ'זאל נישט ווארטן ביז ס'קומט דערצו.

רלד

ממילא ביי אידישקייט, ביי קדושה וטהרה, און קבלת עול מלכות שמים, טאר
מען נישט 'פארשפעטיגן'.
מ'פארשפעטיגט, [זא] מ'האלט זיך פאר גרינג.

רלה

ווי דער אהבת שלום טייטשט¹² [במאמר הכתוב בישע' (נד, ז)], ברעג קטן, ווייל די
רגע איז קליין [ב'י דיר], איבערדעם עזבתיך, איבערדעם האב איך דין פארלאזט.

רלו

אז מ'האלט זיך פאר גרינג, און ס'ווערט שפעטער און שפעטער. ביז מ'דערזעט
זיך אין זמן, ביז מ'דערזעט זיך מ'האט פארשפעטיגט, בעונותינו הרבים.
מ'דארף זיך בארעכענען [פון פריער, זא] מ'זאל חלילה נישט פארשפעטיגן.

רלז

ממה נפשך, אז דער אייבירשטער וועט העלפן [ס'וועט זיין בקרוב] די ישועה

¹² מובא בשמו בייטב לב פרשת כי תבוא, וז"ל: ובגוים הקם לא תרגיע וגו' (תבוא כח, סה). יש לדרוש לטובה ולברכה, והוא על פי מה שכתב בספר אהבת שלום, ברעג קטן עזבתיך, שכל רגע ורגע צריך שיהא גדול וחשוב מאוד מאוד בעיני האדם, לכל יעזבנו ריקם מבלי עבודת ה', ויש קונה עולמו בשעה או ברגע אחת. והוה שאמר ברעג קטן, לאשר הרגע היה קטן בעיניך ועזבתו, על כן עזבתיך. והוה שאמר ובגוים הקם, אם שתהיה בגוים ההם, אף על פי כן לא תרגיע, לא תניח רגע אחד מבלי עבודת ה' וכו'.

ועוד שם בפרשת שופטים (ע"ה למען ילמד ליראה): כי צריך לעבוד את ה' בכל עת ובכל רגע, לכלי לעזוב רגע קטנה מבלי מצות ומעשים טובים, וכמו ששמעתי לפרש, ברעג קטן עזבתיך, רצ"ל כי כל רגע ורגע צריך להחשב בעיני האדם, לדעת מה מעשהו ועבודתו באותו רגע, כי כבר אמרו (עבודה זרה י:): יש קונה עולמו בשעה אחת, וכמו כן בהרגע אחת קטנה, אם מהרהר בתשובה ובעבודתו יתברך. והוה שאמר ברעג קטן, בשביל שהרגע היה קטן אצלך, עזבתיך, עד כאן דבריהם.

שְׁלִימָה, דָּאָרף מען דאָךְ 'פּריער' עפּעס אַ פֿנים האָבן, מיט וואָס וועט מען זוכה זיין.
און ווידער חלילה פֿאַרקערט [אם יתאריך עוד הגלות ח"ו], ווער ווייסט נאָך וואָסערע
נְסִיוֹנוֹת ס'גייען דורך, [דאָרף מען זען] מ'זאל חלילה נישט פֿאַרשפּעטיגן.
[שהרי בעבר] האָט מען שוין געזען [אז] 'זייער אַסאך' האָבן פֿאַרשפּעטיגט די זַמִּנים.

רלח
ישוב קושיא ח

איבערדעם דאָס וויל דער פסוק זאָגן, תַּחֲלֹת פֿון מתן תּוֹרָה האָט מען אונז
אַנגעזאָגט 'וְעַתָּה' אַם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי, עטס זאָלטס וויסן דאָס הייבט זיך אָן פֿון
'היצטערט', מ'קאָן נישט קלערן אז איך וועל 'שפּעטער' זיין, לְכַשָּׁפְנָה אֲשֶׁנָּה¹¹,
כ'וועל עס אָפּלייגן אויף שפּעטער, 'היצט' קען איך נאָכנישט, 'היצטערט' האָט מען
אַזא שוועריגקייט.

דאָרף מען וויסן פֿאַרקערט: 'אַלעס' ברויך מען אָפּלייגן אויף שפּעטער, נאָר דער
'דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה' דאָס מוז זיין 'שוין'!
דאָס 'ערשטע' איז דער דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה, און דער דֶּרֶךְ הַאֲמֶת.
ס'זאל זיין 'וְעַתָּה' אַם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי, הייבט ער אָן מיט וְעַתָּה, אז ס'מוז
'שוין' זיין, 'וְעַתָּה' אַם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי [און אין דעם] וואָס ס'איז טייטש וְשִׁמְרָתָם
אַת בְּרִיתִי.

רלט
ברכת הקודש

דער באַשעפּער זאל העלפֿן: מ'זאל מיר טאַקע די זַכִּיה האָבן.
מ'זאל די זַכִּיה האָבן מ'זאל מיר מְקַבֵּל זיין דעם עול תּוֹרָה, און דעם עול מַלְכוּת
שְׁמִים.

דער אַמֶת, זענען דאָךְ אידישע הערצער צובראַכן בְּחֵרֶס הַנִּשְׁבֵּר.
יעדעס אידישע האַרץ איז צובראַכן, [יעדער] אויף אַן אַנדערן אָפֿן.
- אויסער די וואָס זענען שוין אינגאַנצן אַוועק פֿונעם דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה, הַשֵּׁם יִשְׁמְרֵנוּ,
[וואָס אויף זיי] איז דאָךְ נאָך אַ גרעסער רַחֲמָנוּת. -
אַבער ווייטער יעדעס אידישע האַרץ איז צובראַכן.
הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ זאל קוקן שוין, אויף די צובראַכענע אידישע הערצער. און מִרְפָּא
זיין [לכבות] הַנִּשְׁבָּרוֹת.

מ'זאל די זַכִּיה האָבן מ'זאל מְקַבֵּל זיין דעם עול תּוֹרָה, וְעול מַלְכוּת שְׁמִים.
מ'זאל מיר בְּמִהְרָה געהאָלפֿן ווערן.

[און] אַזוי ווי איך האָב פֿריער געזאָגט¹² [בביאור מה שאמר משה] אַז אֲנִי [אַעֲבֹד] 'למי
שאמר והיה העולם'].

¹¹ במשנה דאבות (ב, ד): וְאֵל תֹּאמַר לְכַשָּׁפְנָה אֲשֶׁנָּה [פי' הברטנורא: כשאפנה מַעֲסָקִי, אעסוק בתורה], שְׁמָא לֹא
תִּפְנֶה.

¹² בחלק הדרוש הנדפס בחלק ב' של הקונטרס.

מ'שטיי מיר לפני מי שאמר והיה העולם!
 כי אליך ענינו תלויות!
 אונזערע אויגן האפן נאָר צום באַשעפער!
 נאָר צום באַשעפער!

[אפילו] ווי שפּל ס'איז [דער מצב הדור], שטייט [אבער] אָני ה' לא שניתינא.
 [אפילו] וויאָזוי דאָס דור זעט אויס, [אבער] הקדוש ברוך הוא איז נישט נשְתַּנָּה געוואָרן.

הקדוש ברוך הוא זאל אונז העלפן.

אָזוי האָף מיר צום בוראָ פֿל עולמים.

מ'זאל מיר די זכיה האבן אַז דער בוראָ פֿל עולמים וועט אונז העלפן בְּמַהֲרָה.
 מ'זאל מיר זוכה זיין, מ'זאל מיר נאָך מקבל זיין די תורה הקדושה.

וויילאנג דער בוראָ פֿל עולמים העלפט מ'איז 'בְּחַיִּים', קאָן מען נאָך אלעס פאַררעכטן!

השם יתברך זאל העלפן, מ'זאל חלילה נישט פאַרשפּעטיגן!

מ'זאל די זכיה האבן מקבל צו זיין דעם עול תורה, און דעם עול מלכות שמים.
 מ'זאל מיר זוכה זיין צו גיין אין דרך האמת.

מ'זאל מיר נאָך פאַררעכטן [ענין] וְשִׁמְרָתָם אֶת בְּרִיתִי [מיט] וואָס מ'קען.
 וואָס מ'קען עפעס פאַררעכטן, זאל מען פאַררעכטן.

דער בוראָ פֿל עולמים זאל אָפהיטן אידן טאַקע פון דעם חטא, פון דעם חטא רע
 ומר וואָס ס'ברענגט בעווייניג הרבים אלעס, און וואָס פאַרשטעלט די אויגן מיט
 אַלדינגס.

מ'זאל די זכיה האבן בְּמַהֲרָה, מ'זאל דינען דעם באַשעפער בְּקִדּוּשָׁה וּבְטָהֳרָה,
 וּבְנִחָת וּבְשִׁמְחָה, מיט הרחבת הדעת.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען בישועת פֿל ישְׂרָאֵל וְשִׁמְחָתָן, בְּהַתְּגַלּוּת כְּבוֹד שְׁמֵים
 עֲלֵינוּ, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

^{יב} בספר מלאכי (א, 1): כי אני ה' לא שניתי, ואתם בני יעקב לא כליתם. - ופירש שם הרד"ק: כי אני ה' לא שניתי. כי מה שאמרתי, אפילו לזמן ארוך לא לפי שעה, כן יהיה, כי אני לא שניתי ודברי לא ישנו, וכל העתידות שאמרתי לכם על ידי נביאי, כן יהיו. שניתי ענין שינוי, כלומר לא אֲשַׁנָּה מדבר לדבר, ומחפץ לחפץ: ואתם בני יעקב לא כליתם. כמו שכלו שאר האומות, שלא נשאר להם זכר בשמם, וְקָלוּ מהיות גוי, אבל אתם לא כליתם ולא תכלו, כי לעולם תהיו מיוחדים בין הגוים להיות גוי אחד בארץ, אע"פ שגליתם ונדרחתם לכל פאה. שמכם נשאר בכל מקום. ומה שהרעותי לכם, בעונותיכם עשיתי, וכמו שאני לא אשנה גם אתם לא תכלו, ובאחרית הימים תשובו למעלתכם, ותהיו עליונים על כל גויי הארץ.

